

Horváth Miklós

Jegyzetek a Sziklai-ügy margójára¹

Eörsi László, az *Élet és Irodalom*-ban megjelent *A Sziklai-mítosz, Budakeszi 1956* című publicisztikája elején így fogalmaz: „Ezúttal a Sziklai-ügyben jelentek be különvéleményt. Bár – *amíg nem tanulmányoztam a peranyagot – elhittem történész ismerőseimnek*, hogy ez a Sziklai-ügy koncepciója per volt. Arra gondoltam ugyanis, Sziklai Sándor ezredes annyira fontos elvtárs volt, hogy dicső emlékének érdekében a hatalom szinte bármit megtett. A peranyag kezdeti tanulmányozásakor azon kaptam rajta magam, hogy az elem tolakodó tényekkel szemben makacskodom. Aztán mégiscsak megadtam magam. [Kiemelések tőlem – H. M.]”²

Eörsi küldetészerű vállalásának tartja többek között annak a bizonyítását is, hogy az 1956-os megtorlás során politikai ügyekben született ítéletek alapján kivégzett személyek „korántsem mindnyájan voltak makulátlan hősök”.³ Bár tanulmányom – jegyzeteim – központi elemét **Eörsi Lászlónak** a *Betekintő*-ben 2021-ben megjelent „különvéleménye” képezi, úgy

vélem, nem kerülhetők meg az ebben vagy hasonló témakörben keletkezett közleményei⁴ felé tett kitekintések sem.

Eörsi László forrásfeltáró és az 1956 fegyveres harcai történetére koncentrálnó munkái a szakmai hiányosságok ellenére is jelentősek. Az említett területeken elért eredményeinek elismerése mellett bevallom, a kezdetektől idegenkedéssel tekintettem **Eörsi Lászlónak** azokra az írásaira, amelyekben aránytalanul nagy teret szentelt az események tudatos alakítóinak és/vagy a válságos helyzetben sodródó, többségében a történelmi pillanat teremtette szereplőinek az 1956 előtti, a forradalom és szabadságharc alatt és/vagy esetleg később bekövetkezett – a korszakban (is) köztörvényesnek minősíthető – cselekedeteinek.

Az elmúlt években – főleg a 2021-ben megjelent közleményekben⁵ – **Eörsi** munkásságának – így *különvéleményeinek* – központi elemévé vált az 1956 történetével kapcsolatban keletkezett,

értékelése szerint téves hiedelmek, megalapozatlan állítások és főleg a különböző jelzőkkel illetett, bűnösnek és üldözendőnek nyilvánított szakmai értelmezések és értékelések ellen folytatott kíméletlen harc. Az 1994–2002 között e téren folytatott „harca”, a kényszeres igazságtevésével áthatott küldetése lényegét és fontosságát a szerző 2003-ban a következőkkel indokolta: „nem lehetnek illúzióink; már sokszor beigazolódott, hogy *sziszifuszi küzdelem szembeszállni a sziréhangokkal*, amelyek meg szeretnének édesíteni egy-egy történetet, vagy – rendszerint *valamilyen ordas politikai célból* – a forradalom egyes hőseit be akarják feketíteni. [Kiemelések tőlem – H. M.]”⁶

Eörsi határozott szándékát és küldetészerű elhivatottságát az igazságtevésre azzal is demonstrálta, hogy már nemcsak a forradalom célkitűzéseit és történetét végletesen meghamisító „pártállami vezetők és udvaroncok” ellen, hanem a „jobboldali, illetve szélsőjobboldali pártok által politikai célból szított koholmányok

¹ A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem BTK *Politikai perek Magyarországon a XX. század második felében interdiszciplináris kutatócsoport* támogatásával készült. Emellett ezúton is szeretném kifejezni köszönetemet a *Betekintő* szerkesztősége tagjainak a jelen tanulmány munkaváltozatával kapcsolatos értékes javaslatokért.

² **Eörsi László**: *A Sziklai-mítosz*. Budakeszi, 1956. *Élet és Irodalom*, 2021. 06. 18. <https://www.es.hu/cikk/2021-06-18/eorsi-laszlo/a-sziklai-mitosz.html> (Utolsó letöltés: 2022. 03. 26.).

³ **Eörsi László**: „Irgalomnak helye nincs”. *Az 1956-os forradalom és szabadságharc kivégzett résztvevői*. Budapest, Kossuth, 2021, 7.

⁴ **Eörsi László** vizsgálta munkái: **Eörsi László**: *1956 mártírjai – 225 kivégzett felkelő*. Budapest a forradalom napjaiban. [Szentpétery Tibor fotói]. Budapest, Rubicon, 2006.; Uő: *A Sziklai-legenda*. Budakeszi, 1956. *Betekintő*, 2021/4, 9–31.; **Eörsi** „Irgalomnak”... i. m. 2021.

⁵ **Eörsi** *A Sziklai-legenda* i. m. 2021.; **Eörsi** „Irgalomnak”... i. m. 2021.

⁶ **Eörsi László**: *Mítoszok helyett – 1956*. Budapest, Noran, 2003, 6.

ellen is folytatja a küzdelmet". Mint írja, 1992–1994 között és 1998 óta a „kádárista szerzők műveihez hasonlóan, csak éppen ellenkező előjellel, tömegesen jelentek meg írások, dokumentumfilmek árnyalatlan ábrázolással, banális, prekoncepciózus leegyszerűsítéssel”.⁷

Gondolhatnánk, hogy a történelemtől elvárható távolságtartást nélkülöző hangvétel ellenére nem lesz ebből semmi baj, hiszen **Eörsi László** „a tények megismeréséhez” elsősorban levéltári forrásokat használ, „természetesen a kötelező forráskritika után”, amelyek – mint írja – „valóságtartalma nagyságrendileg megbízhatóbb, mint a szóbeli visszaemlékezések összessége”. **Eörsi** küldetése fontosságát hangsúlyozva, nehéz helyzetét az olvasó előtt sem titkolva jelzi: „Emiatt gyakran keveredem meddőnek bizonyuló vitákba annak a – talán leginkább elterjedt – legendának a védelmezőivel, akik szerint az 1956-os perek a klasszikus sztálinista műperek mintájára folytak. [...] A valóság ezzel szemben az, hogy a felvett jegyzőkönyvek, önvallomások, tanúvallomások, névvel érkezett bejelentések együtteséből rendszerint nagyrészt rekonstruálhatóak az egyes cselekmények, csak hogy a hatóságok ezeket a dokumentumokat vádiratok, ítéletek és propaganda-fogások formájában a felismerhetetlenségig torzították.”⁸

⁷ Uo. 7.

⁸ Uo. 8.

⁹ A Budakeszin 1956 októberében–novemberében történtek és a megtorlás során ezekhez kapcsolt – nyomozati, ügyészi és bírósági – eljárások minden fontos részletére kiterjedő tudományos kutatások eredményeit tartalmazó – a témakörben alapműként széles szakmai körben elismert – munkák: Speck István: A Sziklai-ügy. Budakeszi, 1956. *Hadtörténelmi Közlemények*, 2011/1, 183–218.; Uő: *A Sziklai-ügy. Budakeszi, 1956.* Budakeszi, Budakeszi Kultúra Alapítvány, 2011.

¹⁰ Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXV. 4. a. 1957. év. 1990. II. 520. doboz, 1762.

¹¹ Uo. 1760.

¹² Máriy László a „Fodor József” Szanatóriumában 1956. november 29-én tett vallomásában olvasható, hogy Sziklainak „szándékában állott további lövések leadása is, mert felemelte a fegyverét, de a mellette álló Kiss Lajos [a] kezét mindig lefogta, illetve eltolta”. *Máriy László kihallgatási jegyzőkönyve* (1956. 11. 29.). Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (ÁBTL) 3.1.9. V-142293/2, 25–26.

Az **Eörsi** „különvéleményeinek” hosszú sorában 2021-ben központi szerepet játszó „Sziklai-ügy” lényege röviden a következő:⁹ Budakeszin 1956. október 25-én, többségében fiatalok a helyi pártházba kiszállított puskákkal és kézigránatokkal felfegyverkezve úgy döntöttek, hogy másnap, a község Budapest felé eső kijáratánál barikád építésével akadályozzák a forradalomellenes erők gépjárműveinek forgalmát. A barikádépítők közül többen október 26-án délelőtt fegyverszerzési céllal felkeresték Sziklai Sándor honvéd ezredes – a Hadtörténelmi Intézet igazgatójának – házát. Sziklai a kis csoport szószólójának, Máriy Lászlónak kérését nem teljesítette, az önvédelmi fegyvere – egy TT pisztoly – átadását megtagadta, majd amikor Máriy, hogy súlyt adjon követelésének, a bejárati ajtó üvegét betörte, Sziklai a fegyverét használta. Az ekkor szerzett sérülésébe Máriy 1957. március 14-én belehalt. A csoportból Tóth Miklós, hogy a súlyosan megsebesült Máriy menekülését biztosítsa, a nála lévő két kézigránatból egyet (a források e tekintetben sem egyértelműek) a nyitott ajtón keresztül (másik változat szerint az ajtóüveg Máriy által beütött részén át) az „előszobába”, „az előszoba felé” dobta. Sziklai Sándor és a házban vele együtt tartózkodó apósa, Kiss Lajos halála körülményeinek forrása-lapú rekonstruálását – főként a kutatás korábbi szakaszában – megnehezítették az egymásnak

részen és egészében ellentmondó elbeszélések. Vegyünk ezek közül néhányat.

A legkorábbi példát a budakeszi orvos, dr. Ostoros Gyula halotti anyakönyvekbe történt 1956. október 30-án kelt bejegyzései jelentik. (Sziklai Sándor: „Lövés a koponyán, elvérzés”,¹⁰ Kiss Lajos: „Fejszével fejbeverték, olyan agysérülés, amely azonnali halált okozott.”¹¹) A Sziklai fegyverhasználatát és a kézigránát felrobbanását követően – egy kisebb szünet után – a házba bejutó fegyveresek és felhábordott lakosok olvasatában mindez úgy rögzült, hogy Sziklai fejszével megölte az erőszakos fellépést ellenző apósát,¹² majd végzett önmagával.

A fenti, szélesebb szakmai körben is elfogadott, *korábban általam is képviselt következtetést* erősítették a hatalom széles körben – már a korai időszakban, elsőként 1956. december 5-én – terjesztett értékelései: október 25-én a „felfegyverzett banditák” megtámadták a házat, egy kézigránatot dobtak a lakásba. Sziklai erre lövéssel válaszolt, és megsebesítette Máriy-t. „A banditák egy második kézigránattal felszakították a szoba ajtaját. Ez a gránát halálosan megsebesítette Sziklait. Még élt, amikor a támadók betörték a hátsó ajtót is, az ott álló Kiss [Lajos] elvtárs kezéből kicsavarták a fejszét. *Az öreg kommunistát agyonverték.* Utána *kicipelték Sziklai Sándor holttestét*

A keményvonalas kommunisták által újraindított Szabad Nép 1956. november 6-ai számának címlapján – többek között a szovjet bevonulást indokolva – emlékezett meg Sziklai Sándorról mint „a munkásmozgalom többévtizedes múltra visszatekintő megbecsült harcosáról”. Fotó: Arcanum Adatbázis

az utcára, a tetemét a csöcselék rugdosta, gyalázta. [Kiemelések tőlem – H. M.]¹³ E ponton először **Eörsinek** ellentmondva jelzem, hogy az országos közhangulatot nem a budakeszi lakosok által keltett mítosz, hanem a hivatalos baltás-kézigránátos változat uralta.¹⁴

Az ügy végső kimenetele szempontjából fontos részlet, hogy

1956. november 8-án Sziklai Sándorné feljelentést tett a Budapesti Rendőrfőkapitányságon, mely szerint „1956. október 26-án a budakeszi ellenforradalmárok Máriy Lászlóval az élen fegyveres támadást indítottak Budakeszi, Vöröshadsereg u. 8. sz. házuk ellen, melynek következtében férjem és édesapám Kiss Lajos életét vesztette. Tudomásom

van arról, hogy férjem holttestét kivonszolták az utcára és bántalmazták. Kérem a hullagyalázásban résztvevők büntetőjogi felelősségre vonását. [Kiemelés tőlem – H. M.]¹⁵ Az apósgyilkosság teóriáját – írja **Eörsi** a Sziklai Sándorné bírósági tárgyaláson tett vallomásából idézve – széles körben elfogadták. „A tanácselnök helyettese [...] kérdésemre előadta, hogy férjem megőrült [...] megölte édesapámat, majd ő is öngyilkos lett.”¹⁶

Ezzel szemben a politikai nyomozó és ügyészi szervek – a közvélekedéssel szemben¹⁷ – elutasították a hivatalos álláspontot, és a kihallgatások anyagai mellett az orvosszakértői véleményekre és a helyszíni szemlebizottság következtetéseire is építve¹⁸ – 1957 augusztusáig, dr. Kelemen Endre színre lépéséig – határozottan kitartottak azon véleményük mellett, hogy Máriy erőszakos fellépésére „Sziklai Sándor TT. pisztolyából leadott lövéssel válaszolt [...] miközben a jelenlévő támadók erősítésért futottak kettő kivételével. Egyikük a sebesültet, aki a könyökén kúszott az utcai kapu felé segítette védett helyen, a másik gránátot dobott az előszoba ajtó felé, mely azt szétrombolta és a mögötte álló Sziklai Sándort, valamint apósát, Kiss Lajost szilánkjaival megsebesítette. [...] Sziklai Sándor volt honvéd

¹³ Az ellenforradalom rémtette Budakeszin. Banditátámadással gyilkolták meg Sziklai Sándor és Kiss Lajos elvtársat, a munkásmozgalom két régi harcosát. *Népszabadság*, 1956. 12. 05. 5.

¹⁴ A hatalom hivatalos értékeléseit még lásd: Emlékeztető az ellenforradalom napjaira. Megjelent a Fehér Könyv második füzetében. *Népszabadság*, 1957. 02. 03. 12.; Kende István: A barbárság számtana. *Népszabadság*, 1957. 09. 18. 5.; A néphadsereg mindig és mindenhol szilárd és hűséges védelmezője lesz a nép ügyének. Ünnepség és díszelőadás a néphadsereg napja alkalmából. *Népszabadság*, 1957. 09. 29. 2.; Sziklai Sándor: A tűzkeresztség. *Népszabadság*, 1957. 11. 05. 4.; Üdvözljük az egyéves Munkásörseget! *Népszabadság*, 1958. 02. 13. 1.; Münnich Ferenc elvtárs megnyitó beszéde [az MSZMP VII. kongresszusán]. *Népszabadság*, 1959. 12. 01. 2.; A Pest megyei ellenforradalom rémtetteiről s az ügyészségek feladatairól számolt be a megyei ügyész. *Népakarat*, 1956. 12. 24. 5.; (sz. t.): Fordulat a budakeszi terroristák bűnperében. *Népakarat*, 1957. 08. 22. 8.; A budakeszi ellenforradalmárok bűnügyének tárgyalása. *Kisalföld*, 1957. 08. 22. 4.; *Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben. Fehér könyvek II-III.* Budapest, Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa Tájékoztatói Hivatala, é. n. II., 147–148., III. 137., 140.

¹⁵ BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990. I. 519. doboz 170.

¹⁶ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 16.

¹⁷ Uo. 24.

¹⁸ Vö. *BM Központi Tájékoztató és Értékelő Osztály feljegyzése* (1957. 04. 02.). ÁBTL 3.1.9. V-142293/4, 158–159.

– ennyi időn belül – senki sem lenne képes. [Kiemelés tőlem – H. M.]”²⁴

Eörsinek a „négy koronatanúra” való hivatkozása erősen sántít. Az iratok alapos feldolgozását követően **Eörsi** arra a következtetésre juthatott volna, hogy a ház belső szobájába küldött Varjaski Milánné – amint arra már utaltam – csak a robbanás következményeit látta.²⁵ **Eörsi** második koronatanúja, Wachslér Sándorné „a gránát tépte ajtón” belépve csak a kövezeten fekvő Sziklait vehette szemügyre, majd Kiss Lajos öngyilkosságát megelőzően sírva elszaladt.²⁶ A gránát bedobását **Eörsi** szerint bizonyító „harmadik szemtanú”, Máriy Lászlóné a férje lelövését követően – újabb lövésekre számítva – ösztönösen fedezéket keresett a ház utcai oldalán, így a robbanás pillanatában az épület sarkának a takarásában állva a bejáratot nem láthatta. „Pár másodpercig mozdulatlanul álltam, majd néhány méterre az épület sarka mögött kerestem menedéket. [...] rövidesen gránát robbant, mely tönkretette az előszobaajtót”.²⁷

Máriy László különböző időszakokban, például az 1956. november 29-én és az 1957. február 22-én felvett vallomásai a gránát robbanásának körülményeiről is részben ellentmondanak egymásnak: „Néhány perc múlva, hogy a lépcső alján feküdtem, láttam, hogy valaki az utcáról egy kézigránátot dob be, mely az előszobában robbant Sziklai és Kiss között. Láttam, hogy Kiss ennek hatására elesett” – vallotta 1956. november 29-én.²⁸

Eörsi Sziklai halálos sérülése keletkezéséről nem ezt, hanem az 1957. február 22-én már Kelemen Endre jelenlétében és feltehetően aktív közreműködésével felvett vallomást tartja perdöntőnek, amelybe – a negyedik koronatanú – egyre romló egészségi állapota ellenére a korábbi vallomásaihoz képest új, az ügy későbbi kimenetelében fontos szerepet játszó állítások kerültek: „...arccal az előszoba felé feküdtem, láttam, hogy az ajtó kinyílik, és a résen át az előszobába – az ajtóhoz közel – berepült egy gránát és felrobbant. Becslésem szerint két méterre állt Sziklai. Apósát ekkor

nem láttam. A robbanás után Sziklai eldőlt. [Kiemelések tőlem – H. M.]”²⁹

Az ügybe az ügyészi szervek és a bíróságok „megdolgozása” céljából bevont dr. Kelemen Endre tevékenységéről tudományos körökben tudható,³⁰ hogy a törvénytörő orvos „szakértelmének” igénybevétele rendszeres volt a hasonlóan „billegő” ügyekben. **Eörsi** többnyire minden kétkedés nélkül – nem csak ebben az ügyben – „megadja magát” Kelemen által képviselt „igazságoknak”.³¹ Pedig az előzmények arra utalnak, hogy az „igazságtevők” ez ügyben sem bíztak semmit a véletlenre. A vádirat³² ismeretében a Biszku Béla belügyminiszter vezette operatív bizottság³³ tagjai tisztában lehetek azzal, hogy a megcélzott két halálos ítélet a benyújtott vádirat alapján nem hozható meg, így be kell avatkozniuk a bírósági eljárás menetébe. A bírósági eljárás manipulálásának közvetlen célja volt, hogy a perben hozott ítélet a párt korai helyzetértékelésének – Sziklai a kézigránáttól halálos sebet kapott – helyességét

²⁴ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 20.

²⁵ *Varjaski Milánné levele Kiss Lajosnénak* (d. n.). (Elküldve: 1957. 02. 04.). BFL XXV. 4. a. Fb. bp. ir. 1957. év. 1990/II. 520. d., 514–517.

²⁶ *Jelentés Varjaski Milánné kihallgatásáról* (1956. 12. 04.). Uo. 1990/1. 519. d., 160–161.

²⁷ *Máriy Lászlóné kihallgatási jegyzőkönyve* (1957. 02. 08.). ÁBTL 3.1.9. V-142293/1, 137–138.

²⁸ *Máriy László kihallgatási jegyzőkönyve* (1956. 11. 29.). ÁBTL 3.1.9. V-142293/2, 25–26.

²⁹ **Eörsi** A Sziklai legenda i. m. 2021, 13. A hivatkozott vallomás: *Máriy László gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve* (1957. 02. 22.). BFL XXV. 4. a. 1990/1957.

³⁰ Dr. Kelemen Endre „szakértői” közreműködését a hatalom már 1948-ban igénybe vette az Asztalos János és társai – közzismertebb megnevezéssel a „Pócspetri” – koncepciós rögtönbíráskodási perben. BFL VII. 5. c. 10550/1948 Budapesti Büntetőtörvényszék büntetőperek iratai. 231–253., 262–263. Például vö.: Mikó Zsuzsanna: *A Legfelsőbb Bíróság Népbírói Tanácsa működése és ügykezelési gyakorlata (1957–1963)*. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/mikozsuzsanna/diss.pdf>, 106–120.; Kis József: *A borsodi perek (1956–1961)*. Miskolc, Felsőmagyarország, 2002, 62–63.; Polgár Péter Antal: *Gomb- vagy KGB-ügynök volt-e Freimann Lajos? Adalékok a miskolci Gáti-per történetéhez. Betekintő, 2020/2, [55–70.] 60–61.*; György Sándor: *Minden kétséget kizáróan? Kételemek, kérdőjelek az 1956-os megtorló perek kutatásával kapcsolatban. Századvég, 2021/4, 9–25.*

³¹ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 17.

³² A vádiratot jegyzik: Almási Ferencné dr. ügyész és dr. Götz János fővárosi ügyész. BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 1024–1030.

³³ A megtorlást az MSZMP Központi Bizottság Politikai Bizottsága döntései és határozatai alapján, egyes arra jogosult politikai vezetők konkrét instrukcióit, valamint az eljárások egy részében részt vevő szovjet *szakemberek ajánlásait* figyelembe véve a belügyminiszterből (Biszku Béla), az igazságügyminiszterből (Nezvál Ferenc), a legfőbb ügyészből (dr. Szénási Géza) és a Legfelsőbb Bíróság elnökéből (dr. Domonkos József) álló operatív bizottság irányította. A bizottság összetételéből is látható, hogy bármikor bármelyik ügybe beleavatkozhattak. Erről lásd bővebben: Horváth Miklós: *Az 1956-os megtorlás a katonai (i)gazdagszolgáltatás tükrében*. In: *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában, 1945–1958*. Szerk. Okváth Imre. Budapest, Történelmi Hivatal, 2001, [199–240.] 231–234.

igazolja, így Sziklai Sándor „életének” Kelemen Endre „szakvéleménnyel alátámasztott” meghosszabbításával a halott test – véleményem szerint szintén elfogadhatatlan – gyalázása, halálos ítélettel megtorolt „lincseléssé”, szándékos emberöléssé minősüljön.

Eörsi „különvéleményeinek” nagy száma is mutatja, hogy Kelemen Endre nem a Sziklai-ügyben „válalkozott” először és utoljára ilyen feladatra. Kelemen tevékenységéről például egy, a *Betekintőben* megjelent történelmi munkából³⁴ is tudható, hogy pár hónappal korábban – 1957. április 11-én – ezt a feladatot Balázs Géza és társai ügyében is az elvárt színvonalon teljesítette. A Miskolcon történt sortüzet követően a népi-télet áldozatai közül Mohai Istvánon végrehajtott boncolás során egyértelműen bebizonyosodott, hogy a „lövési sérülés bemeneti nyílása a jobb halánték-tájon volt, amelynek tulajdonságai arra mutatnak, hogy közvetlen közléről történhetett a lövés” – olvasható Polgár Péter Antal munkájában.³⁵ A boncoló orvosok – dr. Pfliegler Kálmán és dr. Sótonyi Gábor – véleményének megalapozottságát a nyomozás eredményei is alátámasztották, és azt – amint ez a Sziklai-ügyben is történt – az ügyészség sem cáfolta. Így a vádiratban megerősítést nyert, hogy „Mohai István ÁVH-s századost a rendőrség

épületéének elha[hiányzó rész: elhagyását követően(?)] a tömeg üldözőbe vette, akkor nevezett a rendőrség épülete [köze] lében lévő cukrászdába menekült és mielőtt üldözői elfogták vol[na] főbelötte magát. [...] A boncjegyzőkönyv adatai szerint Mohai István halálát a jobb halántékra közvetlenül irányított lövés okozta.”³⁶

Aztán szinte menetrendszerűen megjelent dr. Kelemen Endre. Polgár Péter Antal színvonalas tanulmányában Kis József *A borsodi perek (1956–1961)* című munkájára hivatkozva arról tájékoztat, hogy a „Budapesti Fővárosi Bíróság mellett működő, Kelemen Endre vezette orvos szakértői csoport 1957 áprilisában [Mohai István államvédelmi százados esetében – H. M.] meghamisította a boncleletet. Eszerint a koponyasérüléseket nem lövés, hanem bántalmazás okozta, lőtt sérülése Mohainak egyáltalán nem volt, a halála pedig akasztás következtében állott be. Minderre a kellően súlyos ítélet meghozatalához volt szükség. Ezért a miskolci boncolóorvosokat hathetes letartóztatásuk során, a megtorlás idején arra kényszerítették, hogy önmagukat meghazudtolva vonják vissza a Mohai államvédelmi százados boncleletében tett megállapításait a halál okáról. [Kiemelés tőlem – H. M.]”³⁷

Mohai István „módszertani újraboncolásához” magalázó módon kirendelték azokat az igazságügyi orvosszakértőket, akiktől a későbbiekben elvárták – amint ez történt például a Sziklai-ügyben is – a korábban készült szakértői véleményük visszavonását, és/vagy azt, hogy „tettestársként” Kelemen Endrével vagy annak példáját követve „önállóan” vegyenek részt a halálokok meghamisításában.³⁸ **Eörsi** – figyelmen kívül hagyva az első, 1956. december 1-jén végrehajtott, boncolásokról született jegyzőkönyvek tartalmát – ebben az ügyben is minden kontroll nélkül elegendőnek tartja az igazságügyi orvostan szakvizsgával nem rendelkező Kelemen hitelessége legfőbb bizonyítékának az igazságügyi szakvéleményt készítő orvosok – köztük a szakmai körökben még ma is az egyik legkiválóbb igazságügyi orvosszakértőnek tartott dr. Budvári Róbert és a szakvizsgával rendelkező, de kisebb tapasztalattal bíró dr. Földes Vilmos – „önkritikus”, Kelemennel egyetértő nyilatkozatát.³⁹ **Eörsiben** szokatlan módon fel sem merül a gyanú, hogy az újabb – a hatalom elvárásainak megfelelően végrehajtható halálos ítéleteket megalapozó – „szakértői” véleményekkel Budvári és Földes, illetve a halotti szemlét végrehajtó budakeszi orvosok – dr. Ostoros Gyula és dr. Eckhardt György főállatorvos – 1957. augusztus 21-én, 1958.

³⁴ Polgár i. m. 2020.

³⁵ Uo. 60–61.

³⁶ BFL XXV. 4. a. 1957. év. B. 1057/1957. Balázs Géza és társai, 1075. *A Fővárosi Ügyészség vádirata.* (1957. 03. 27.) Az irat szélei hiányoznak, így egyes mondatok kiegészítésre szorultak.

³⁷ Kis i. m. 2002, 62–63. Hivatkozik rá és kiegészíti: Polgár i. m. 2020, 60–61.

³⁸ „A kádári értékelés szerinti hősi halottak adatait alaposabban tanulmányozva kiderül: a katonák és a határőrök legkevesebb 30, az államvédelmi beosztottak – ha egyáltalán azok voltak – kb. 10 százaléka nem a felkelők elleni harcban vesztette életét, hanem a szovjetek és a magyar kormány erői, illetve a hadsereg és más fegyveres erő – határőrség, rendőrség, államvédelem stb. – között a szerveztlenség következtében kialakult tűzharcban szerzett sérülésekbe haltak bele. A »hősi halottak« számának növelése – a közvélemény megtévesztésén, manipulálásán túl – azért is történhetett, hogy a »szemet szemért, fogat fogért« elv alkalmazása következtében a kivégzettek száma a legmagasabb legyen.” Horváth Miklós – Tulipán Éva: *In memoriam 1956.* Budapest, Zrínyi, 2006, 81.

³⁹ Köszönöm Prof. Dr. Sótonyi Péter igazságügyi orvosszakértő, egyetemi tanárnak, hogy nem először a segítségemre volt a boncolási jegyzőkönyvek és a Kelemen Endre nevével fémjelzett vélemények összevetésében és értékelésében.

október 1-én és 4-én egzisztenciális fenyegetettségük okán értettek egyet.”⁴⁰

AMIKOR NEM MINDEN AZ, AMINEK ELSŐ PILLANATRA LÁTSZIK

Mielőtt rátérnék **Eörsi Lászlónak** a témakörben – sziszifuszi küzdelmei közepette és eredményeként – megszületett néhány önkényesen kiragadott írása tartalmának vizsgálatára, a terjedelmi korlátok miatt a teljesség igénye nélkül szeretném felhívni a Tisztelt Olvasók figyelmét néhány „zavaró” módszertani problémára.

Az 1956 mártírjai kötet előszavában megtevesztő a szerzőt méltató felvezetés, mely szerint a munka első részében olvasható életrajzok „**Eörsi László** hosszú évek kutatásain alapuló, tárgy-szerű, precíz” adatbankjának eredményei.⁴¹ Az 1956-os Intézet gondozásában 1996-ban megjelent kézikönyv⁴² Maléter Pál-életrajzát fellapozva fogalmazódott meg bennem a feltételezés: **Eörsi** a tudományosság látszatát keltve, a Nagy Imre és társai per forráscsoport több ezer oldalára mutató jelzetet – „MOL XX-5-h 1-31. d.” – megadva 2006-ban a kézikönyvben szereplő életrajzot (is?) a „nevére vette”.⁴³ **Eörsi** az 56-os Intézet III. kötetében és

a *Mártírok*-kötetben olvasható életrajzok között a kapcsolatot nem a szakmailag elvárható korrekt módon teremtette meg, például Maléter Pál életrajzának „elkészítése” – illetve kissé átszerkesztett, kivonatolt átvétele – során az alpművet mint forrást meg sem említette.⁴⁴

Kizárólag a vizsgálatba bevont munkák alapján szerzett újabb, **Eörsi** forráskezelésével kapcsolatos rossz tapasztalat, hogy a hivatkozásként megadott adatok – a *Betekintő*ben megjelent írásában is – pontatlannak és hiányosak. Nem segíti az olvasót és a kutatókat a levéltári forrásokban való eligazodásban, hogy **Eörsi** a Budapest Fővárosi Levéltárban található forráscsoport egyes részeit megosztva tartalmazó dobozok számának – 519. és 520. –, illetve az iratokon jól láthatóan feltüntetett oldalszámoknak a közlését elmulasztja. A kutató – ha vállalkozik erre – nem tehet mást, mint a hivatkozott szövegrészeket – ebben az ügyben az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában lévőket is ideszámítva – kb. 3000 oldalnyi iratot átlapozva keresi meg. **Eörsi** különvéleményének szakmai szempontok szerinti értékelése érdekében – amint azt a következő példa is mutatja – úgy tűnik, nem kerülhető meg az

e forráscsoportokból „nagyvonalú” hivatkozással közölt szó szerinti idézeteknek az ellenőrzése, illetve levéltári forrásanyaggal való összevetése. A tudatosan „szelektív” forráshasználat más tekintetben is jelentőséggel bíró példája **Eörsi** következő „szó szerinti” idézete: „Sziklai Sándor a földön feküdt, Kiss ott állt, ahol előbb is [...] és mondta, hogy ő is megsebesült a lábán.”⁴⁵ Ezzel ellentétben az eredeti forrásban a Sziklai Sándor testhelyzetére vonatkozó részben az olvasható: „Sziklai Sándor a földön feküdt, lábbal az első szoba felé és fejfelé az előszoba ajtaja felé. Kis Lajos ott állott ugyanazon a helyen... [Kiemelés tőlem – H. M.]”⁴⁶ A fentiekre tekintettel visszatetsző **Eörsinek** a Fazekas Eszter és Móza Katalin újságírók cikksozrotatát⁴⁷ bíráló mondata: „Ám rendre kiderül az is, hogy a peranyag korrekt áttanulmányozásának feladatával a szerzőpáros nem tudott megbirkózni.”⁴⁸ **Eörsi** a *Betekintő*ben megjelent írásában nemcsak a levéltári forrásokból, hanem más szerzők munkáiból hivatkozott állítások is ellenőrzésre szorulnak. A szövegvörnyezetéből kiragadott részek aztán egészen más értelmet nyertek.

A *Betekintő*ben például **Eörsi** azt írja: „A 40. évfordulón Györkei Jenő Horváth Miklóssal egy kötet

⁴⁰ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 17–23.

⁴¹ **Eörsi** i. m. 2006, 5.

⁴² 1956 kézikönyve. III. kötet. Megtorlás és emlékezés. Szerk. Kende Péter. Budapest, 1956-os Intézet, 1996, 109–110.

⁴³ Még néhány példa az általam kutatott perekből: Andi József (**Eörsi** i. m. 2006, 10. és 1956 kézikönyve... i. m. 1996, 90–91.), Berta József (**Eörsi** i. m. 2006, 19–20. és 1956 kézikönyve... i. m. 1996, 76–77.), Czédli István (**Eörsi** i. m. 2006, 23–24. és 1956 kézikönyve... i. m. 1996, 114–115.), Csiki Lajos (**Eörsi** i. m. 2006, 27. és 1956 kézikönyve... i. m. 1996, 105.) és így tovább. Vö.: **Eörsi** i. m. 2006, 66–67. **Eörsi László** neve a *Kézikönyv III.* kötetének alkotói között nem szerepel! Az életrajzok megszületését peranyagkutatással és más formában segítő közreműködők nevei, ABC sorrendben: Cseh Zita, Germuska Pál (statisztikai és perismertető táblázatok is), Horváth Miklós, Molnár Adrienne, Paróczai Csilla, Pintér Attila, Szokolczai Attila (életrajzok, perismertető táblázatok is), Tischler János és nem utolsósorban Valuch Tibor.

⁴⁴ **Eörsi** i. m. 2006, 66–67. és 1956 kézikönyve... i. m. 1996, 109–110.

⁴⁵ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 14.

⁴⁶ *Varjaski Milánné tanúvallomása.* (1957. 08. 17.). BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 943.

⁴⁷ Fazekas Eszter – Móza Katalin: Sziklai-dosszié 1956–1990. 1–7. *Pest Megyei Hírlap*, 1990. 11. 20–27.

⁴⁸ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 18.

bevezetőjeként írt hosszabb tanulmányban tért ki a Sziklai-ügyre. Szerintük az »ellenforradalmárok áldozatai« témaköréből ez volt Kádárék »leggátlátalánabb« koncepció pere. [Kiemelés tőlem – H. M.]⁴⁹ Ezzel szemben az Eörsi által – meglepő módon pontosan – hivatkozott forrásban és helyen a tágabb összefüggésekre is utaló következő szövegrész olvasható: „Mivel ezt [Sziklai Sándor halálának valós körülményeit] a kádári megtorlást előkészítő és végrehajtó szervek is tudták [ismerték], a tömegek manipulálására, megfélemlítésére ebben a kérdésben is igyekeztek meghamisítani a valóságot. Az »ellenforradalmárok« áldozatainak a számát főleg úgy gyarapították, hogy a szovjet csapatok elleni harcokban elesett, vagy a szovjet katonák által nem harcokban megölt magyar katonák, rendőrök és polgári személyek egy részének a halálát a felkelők bűnéül rótták fel. [...] A hosszú listára tekintve, a vizsgálók és az ilyen ügyek döntőbírái talán a leggátlátalánabban Sziklai Sándor ezredes esetében jártak el. [Kiemelések tőlem – H. M.]”⁵⁰

AZ ELTÉRŐ TÖRTÉNELMI KORSZAKOK JELLEMZŐINEK ÖSSZEMOSÁSA

A tartalmi jellegű kérdések vizsgálatára történő áttérés előtt a megemlített munkákra vonatkozóan – semmiképpen sem általánosítva és talán nem túlzóan – felvethető Eörsi szakmai hitelességének

a kérdése. Amint az a fenti példából látható, a szakmai követelmények minimumának figyelmen kívül hagyásával megadott levéltári – így nehezen ellenőrizhető – forrásokból idézett részek pontatlanságai (?), illetve a könyvészeti forrásokból – a szövegkörnyezetükből kiragadott, így eredeti tartalmukban sérült – idézett és „nem idézett” szövegrészek is tovább növelhetik az olvasók és nem utolsó sorban a történészek bizonytalanságát. A fenti szakmai „hiányosságok” miatt Eörsi Lászlóra vonatkozóan is indokolt lehet a kérdés: a pályán több mint harminc éve jelen lévő „különvéleményes” milyen tudásra és tapasztalatokra építheti vállalt küldetése teljesítését? Mi teszi képessé Eörsi Lászlót az általa vizsgált két korszak – a kádári megtorlás időszaka és szóhasználatával élve a ma létező „mintademokrácia”⁵¹ – nagyon bonyolult és összetett jelenségeinek felismerésére és összevetésére?

A szerző bevallja, hogy a „megtorlás rendszerére, politikai összefüggéseire, jogtörténeti aspektusaira” vonatkoztatva sem folytatott elmélyült kutatásokat.⁵² Eörsi nem túloz! Bizonyítja ezt az egy-egy témakör kibontása során tapasztalható elnagyoltság, a szövegrészekben tetten érhető önellentmondások és a minden bizonyítás nélküli kinyilatkoztatások magas száma. Megállapítható, hogy Eörsi

megalapozott jogtörténeti ismeretek hiányában nem tud – talán nem is akar? – különbséget tenni az eljárás különböző, ugyanakkor éles határral el nem választhatóan egymásra épülő – nyomozati, ügyészi és bírósági – szakaszokban keletkezett forrásai között. Ezeket a tudományos feldolgozás eredményessége szempontjából is fontos szakaszokat a „periratok” meghatározással mintegy összemossa. A torzítás súlyosságára jellemző példa, hogy Eörsi egy, a témánkhöz közel álló korábbi opusának előszavában az is olvasható, hogy munkájában „elválaszthatatlanul összekapcsolódik forradalom és megtorlás: a vádiratban az egyik, az ítéletben a másik”.⁵³ A fenti idézet alapján gyanútlanul arra következtethetnénk, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc – Eörsi szerint hiteles – története kizárólag a vádiratok, míg a megtorlás folyamata – az előzőtől függetlenül létező – ítéletek forráscsoportja alapján rekonstruálható! Ebből is látszik, hogy Eörsi – az önértékelésével összhangban – nincs és nem is lehet tisztában például a vád monopóliumának a tartalmával. Bócz Endre álláspontja szerint „a »koncepciók perek« néven emlegetett jelenségek büntetőperek voltak, ez az elnevezés tehát a büntetőeljárás bírósági szakaszára utal”.⁵⁴ A kutató, ha helyesen akar eljárni, semmiképpen nem hagyhatja figyelmen kívül a vádiratnak a bíróság

⁴⁹ Uo. 22.

⁵⁰ Györkei Jenő – Horváth Miklós: Adalékok a szovjet katonai megszállás történetéhez. In: *Szovjet katonai intervenció, 1956.* Szerk. Gy. J. – H. M. Budapest, Argumentum, 2001, [7-118] 102.

⁵¹ Eörsi „Irgalomnak”... i. m. 2021, 25.

⁵² Uo. 7.

⁵³ Eörsi i. m. 2006, 5.

⁵⁴ Bővebben: „A büntetőper olyan jogvita, amelyben a független, csak a törvénynek alávetett bíróságnak három, szorosan összefüggő kérdésre kell törvényes eljárási rendben választ keresnie: 1) a vád tárgyát felhozott tények igazak-e?; 2) ha igen, bűncselekményt valósítanak-e meg?; végül, ha a válasz erre is igenlő, 3) mi az ezért járó törvényes büntetés? [...] A tárgyaláson mind a tényeket, mind a jogszabályok értelmezését és alkalmazását szabad vitatni. Kétségre vonható a vádnak akár minden tényállítása és az igazolásukra szánt valamennyi bizonyítékának a hiteltérdemlősége, akár bármelyik ténybeli és jogi következtetése, vagy a jogszabályokkal kapcsolatos előterjesztése és érve is.” Bócz Endre: A „koncepciók per” és az önkény. *Belügyi Szemle*, 2016/5, [66–87.] 68.

tevékenységét jogszerűen korlátozó voltát.

Eörsinek a „megtorlás rendszerére, politikai összefüggéseire” vonatkozó hiányos ismereteivel sem magyarázható állítása, hogy a megtorlás során alkalmazott eszközök tekintetében éles határ húzható a Rákosi-korszak és a forradalom és szabadságharc leverését követő időszak között. Minden más álláspontot határozottan visszautasítva **Eörsi** kijelenti: az erőszakot a letartóztatások esetében „1956 után egyébként már kifejezetten tiltották.”⁵⁵ **Eörsi** nem először (és valószínűleg nem is utoljára) mond ellent **Eörsinek**, amikor azt állítja: „Én még nem találkoztam olyan bizonyítékkal, amely a vallomások kikényszerítését igazolta volna.”⁵⁶ Hiszen Balázs Géza „életrajzában” már azt írja: „A vallomások kikényszerítésére a tanúk miatt nemigen volt szükség, ám az nagyon valószínű, hogy őt [Balázs Gézát] bosszúból megverték...”⁵⁷

Eörsi az 1956-ot követő megtorlást azzal is hamis színben tünteti fel, hogy állítása szerint számos bizonyíték támasztja alá, hogy azok a túlélők, „akik az igazság feltárására törekedtek, nem beszéltek kikényszerített vallomásokról, az elmondásuk szerint is térszerűek voltak az ellenük felhozott vádak”.⁵⁸ **Eörsi** Speck István kitűnő tanulmányából valószínűleg elolvasás nélkül lapozta át azokat a részeket, amelyek a szerző által pontosan idézett források szerint a Sziklai-ügyben megkérdőjelezik

Eörsinek az erőszak alkalmazásával kapcsolatos kinyilatkozásai valóság tartalmát.⁵⁹

„Straub János például többször próbálta a per során szerepét tisztázni. [...] Előadása közben többször is felhívta a bíróság figyelmét arra, hogy a nyomozati kihallgatási jegyzőkönyvet csak félig ismertették vele, nem jól rögzítették vallomását. Valójában fegyvertelenül érkezett a helyszínre, és azért vallotta korábban ennek az ellenkezőjét, mert megfenyegették, hogy addig »rohadhat« a zárkában, míg nem vall. Májusi észrevételeiben pedig azt írta, hiába kérte, hogy a jegyzőkönyvet kiegészíthesse. [...] Lendvai Dániel [...] Straubhoz hasonlóan arról számolt be, hogy korábbi vallomásai nem fedik az igazságot. Korábban ugyanis az internálástól való félelmében állította, hogy segített a barikádépítésben, és az egészből mindössze annyi igaz, hogy reggel – még az események előtt – a barikádnál járt. [...] Mihály István a tárgyaláson nyíltan szót emelt a nyomozáskor őt ért jogtalanságok ellen. Elmondta, hogy az előzetes letartóztatásban állandóan bántalmazták, verték, a nyomozó pedig fenyegette, hogy »megtanítja gondolkodni«. Elsősorban Straubra és Lendvaira kellett terhelő vallomást tennie – végül a verésektől való félelmében mindent aláírt. (A február 5-i letartóztatásáról szóló dokumentumban egyébként azt írták, hogy »élet szeretén keresztül meg lehet fogni« – ezt a jelek szerint a nyomozó

szervek ki is használták). [...] Gárdonyi József [...] Elmondása szerint a börtönben őt is súlyosan bántalmazták, a nyomozók pedig fenyegették.”

A *Melyik forrásnak higgyek?* kérdésre adott válaszában **Eörsi** ellentmond a tudományosság követelményeinek, amikor a történelmi munka írott és íratlan szabályait figyelmen kívül hagyva, a múlt és jelen történéseit – megingathatatlan érzéketlenséggel – nem először összeszemosva, a meghurcoltak sorsáról fennmaradt vallomásokat a következő indoklással zárta ki az általa vizsgálandók közül: A dossziékban „lévő” vallomások igazságtartalma éppen annyi, mint egy mai per esetében. A gyanúsítottak taktikája változó, éppúgy, mint ma. Van, aki a végletekig tagad, más már az első vallomásában mindent feltár, és előfordulhat a két szélső skálán belül az összes változat. A tanúk is pont olyanok, mint a maiak: a többségük igyekszik valóságghú vallomást tenni, az jár a legkisebb kockázattal...”⁶⁰

Eörsivel ellentétben már az 1990-es évek közepétől bizonyítottan láttam, hogy a belügyi szervek Biszku Béla belügyminiszteri kinevezését követően meghatározó szerepet játszottak a megtorlás előkészítésének és végrehajtásának szinte minden fázisában.⁶¹ „Tevékenységük eredményeként a büntetőeljárás egyes szakaszai összemosódtak [...] korlátozták a normális

⁵⁵ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 25.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ **Eörsi** „Irgalomnak”... i. m. 2021, 50.

⁵⁸ Uo. 16.

⁵⁹ Speck *Hadtörténelmi Közlemények* i. m. 2011, 195–196.

⁶⁰ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 20. Vö. többek között: Horváth Miklós: Az 1956-os megtorlás a katonai (i)gazságszolgáltatás tükrében. In: *Gellért-konferenciák 2. Előadások a kommunizmus bűneiről*. Budapest, Kommunizmus Bűnei Alapítvány, 2020, 171–185.; Horváth i. m. 2001.; Horváth Miklós – Tulipán Éva: *Keresztutak. Magyar Néphadsereg, 1956*. Budapest, H&T Kiadó, 2006, 103–123.

⁶¹ Horváth Miklós: *Maléter Pál*. Budapest, Osiris – Századvég – 1956-os Intézet, 1995, 312.

viszonyok között törvényességi felügyeletet is ellátó ügyészi szervezet munkáját, az ítélkező bíróságok összetételére tett – a gyakorlatban maradéktalanul megvalósuló – »javaslatokkal« akadályozták a bíróságok függetlenségének érvényesülését. Valójában a büntető eljárás bármelyik szakaszába beavatkozhattak.”⁶²

A Sziklai-ügyben is így történt. Nem korlátozták a vizsgálati szervek azon törekvését, amely a valóság feltárására, illetve rekonstruálására irányult. Így az eljárás első szakaszában összegyűjtött anyagok „alapján is pontosan leírható, hogy a vizsgálati szervek által összegyűjtött információk, adatok az aktuális politika – pl. az operatív bizottság vagy egyes személyek – döntései, elvárásai szerint mely ponton módosultak, változtak, illetve egyes esetekben hogyan különböztek el egymástól a kialakított koncepciónak, vagy konstrukciónak megfelelően. Csak így értelmezhetők az egyes ügyekben vádolt személyek és leginkább a vádirat megállapításait alátámasztani hivatott tanúk [és/vagy a „szakértőknek” a vádirat módosításához szükséges „vallomásai”), illetve a koncepció, vagy konstrukció ügyekben kihallgatott tanúk részben, vagy egészében hamis állításai.”⁶³

Az utóbb használt fogalmak közül **Eörsinek** a koncepció per lényegéről adott meghatározása értelmezésre, sőt továbbgondolásra

is alkalmatlan. **Eörsi** – Speck Istvánnal vitatkozva⁶⁴ – kinyilvánítja: „az a koncepció per egyik legfőbb ismertetőjegye, hogy minden teljesen összevág, még véletlenül sem akad egyetlen ellentmondás sem.”⁶⁵ **Eörsi** más helyen úgy fogalmaz, hogy a Sziklai-ügyben folytatott eljárás „nem lehetett koholt. Hiszen ki hallott még olyan kirakatper-ről, amelyben a bizonytalanságok a fő jellemzők? Azokban úgy megy minden, mint a karikacsapás.”⁶⁶ **Eörsi** szerint ezeknek a kritériumoknak egészében egyetlen, a Nagy Imre és társai per, illetve a Földes-per Földes Gáborra és a Szirmai-per Angyal Istvánra vonatkozó része felelt meg.⁶⁷

Eörsi a „sziklaszilárd Szilágyi József-re” hivatkozva kijelenti: a kádári időkben „a verés legfeljebb a nyomozó szadizmusából fakadhatott (már nem is volt megengedett)”, és nem „a valószínű beismerő vallomás kikényszerítése volt a célja”.⁶⁸ **Eörsi** azonban figyelmen kívül hagyja Szilágyi Józsefnek a Legfelsőbb Bíróság elnökéhez címzett levelét, amelyben többek között az olvasható: „Tíz hónapja próbálom felemelni a szavam ez ellen az eljárás ellen. Sajnos, szinte eredménytelenül. A »jegyzőkönyvek«, a »vallomások« egy szót sem adnak vissza ebből az ádáz tusból.”⁶⁹ A Szilágyi Józseftől idézett sorokon túl – maradvány a Nagy Imre és társai pernél – több példa is alkalmas lenne **Eörsi** érvelésének cáfolatára. Ezek közül álljon itt Nagy Imrének az utolsó

Sziklai Sándor *A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968* című kötetben.
Fotó: Arcanum Adatbázis

szó jogán elmondott néhány mondata: „Bűnperemben sajnálatos módon elmaradt a bizonyításkiegészítés, és csak a vádtanút hallgatták meg, a vádbizonyítékait vizsgálták. [...] A bizonyításkiegészítés elmaradása tükröződik a vádiratban éppúgy, mint a vádbeszédben, amelyek nem az objektív tények és nem a történelmi igazság szellemében világítják meg a tevékenységemet, felelősségemet.”⁷⁰

Így is feltehető a kérdés: ez lenne az egyetlen koncepció ügy, amelyben – **Eörsi** kritériumait szigorúan alkalmazva – „minden teljesen összevág, még véletlenül sem akad ellentmondás sem”?⁷¹ **Eörsi**, amint ezt korábban is megtette, a megtorlás bírósági eljárásairól adott „értékelését” a jelenre, ahogy nevezi: a „mintademokrácia” korszakára

⁶² Horváth Miklós: *Maléter Pál*. Budapest, H&T Kiadó, 2002, 253.

⁶³ Horváth i. m. 2001, 231–234.

⁶⁴ **Eörsi** *A Sziklai-legenda* i. m. 2021, 25.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Uo. 24.

⁶⁷ **Eörsi** „Irgalomnak”... i. m. 2021, 17.

⁶⁸ Uo. 16.

⁶⁹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XX-5-h. 26. doboz 8. kötet, 214–216. Hivatkozik rá: Horváth i. m. 2002, 52.

⁷⁰ MNL OL XX-5-h. 7. dosszié. 127., 24. doboz, 1. kötet, 432–433.

⁷¹ **Eörsi** *A Sziklai-legenda* i. m. 2021, 25. A fogalommal kapcsolatban lásd: Bócz i. m. 2016, 67–74.

is kivetítette. Teszi ezt a bíróságoknak a kegyetlen megtorlásban játszott meghatározó szerepét elkenve, és jogosan felvethető felelősségét bagatellizálva.

A SZIKLAI-ÜGY ÉS A „TOLAKODÓ TÉNYEK”

Eörsi a *peranyag kezdeti tanulmányozását* követően – tovább *nem makacsodva*, mint írja – megadta magát az elé „tolakodó tényekkel szemben”.⁷² A Sziklai-ügy „megoldása” – elsősorban Sziklai Sándor halála körülményeinek – szempontjából **Eörsi** döntőnek a „tényleges szemtanúk – Varjaski Milánné, Waschler Sándorné és a Máriety házaspár – még 1956 november végén, december elején tett” vallomásait és a dr. Kelemen Endre törvényszéki orvos hathatós közreműködésével előállított harmadik – „együttes véleményként” megjelenített – orvosi vizsgálat anyagát tartotta, amely szerint „Sziklai nem követhetett el öngyilkosságot”.⁷³

Amint azt már korábban jeleztem, **Eörsi** a nyomozati szakasz forrásait (a „tényleges szemtanúk” vallomásait nem számítva) – szakmailag elfogadhatatlan módon – alulértékeli.⁷⁴ **Eörsi** „a megtorlás mikéntjéről született határozatot” a hatóságok sikeres és eredményes tevékenysége fontos feltételének tartja. Ez utóbbi megállapítás nem erőltetetten úgy is értelmezhető, hogy az eljárásban részt vevő személyek és hatóságok bizonytalanságának a legfőbb oka, hogy a hatalom még nem

nyilatkozott a megtorlás céljairól, célcsoportjairól, hovatovább az egyes ügyek „helyes” megítéléséről és elvárt – ítéletekbe is foglalt – következményeiről.

Eörsi ebben is téved. Bár írásában megemlíti Budakeszi lakosainak a *Népszabadság* december 5-i számában leírtak keltette felháborodását, tiltakozását, de az okok konkretizálása elmarad. A cikkből kiderül, hogy a készítője ismerhette a nyomozati anyagokat. Ennek ellenére a lapban a következők olvashatóak: „Október 25-én a felfegyverzett banditák megtámadták a házat, kézigránátot dobtak a lakásba, majd benyomultak. Sziklai ezredes revolverrel védekezett, és egyik támadóját lelőtte. *A kézigránáttól azonban ő is halálos sebet kapott. Apósát, Kiss Lajost a benyomuló banditák baltával verték agyon.* [Kiemelések tőlem – H. M.]” Ebben az írásban a későbbi – lincselés történet – értékelésnek ellentmondó megállapítás: a házból „kicipelték Sziklai Sándor holttestét az utcára, tetemét a csöccselék rugdosta, gyalázta”.⁷⁵

A *Népszabadság* újabb – 1957 júliusában megjelent – *Az utolsó csepp vérükig* című írása szerint „kézigránátok repültek a kis házba [...] Sziklai Sándor, a partizánhős, súlyos sebekkel borítva, csakhamar ott feküdt dolgozószobája padlóján. [A házba behatoló fegyveresek] kivonszolják az útra Sziklai Sándor holttestét, ott rugdossák, gyalázzák”. Kiss Lajos esetében már nincs szó baltáról és

agyonverésről, öngyilkosságról: Az „após is megsebesült, már alig volt ereje, [...] látta: már minden elveszett”. Utolsó szava Varjaski „elvtársnőhöz, a régi harcostársához szólt”.⁷⁶ Később az MSZMP központi lapja több számában is Sziklai Sándorról, mint az „ellenforradalmárok által meggyilkolt mártírról emlékezik meg”.⁷⁷

A *Népakarat* című újság, a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetségének lapja 1956. december 23-i számában Bozóky István Pest megyei ügyész az „ellenforradalom rémtettei között” első helyen a Budakeszin történetekről „számolt be”: „Október 26-án a budakeszi ellenforradalmárok lemészárolták Sziklai Sándor honvédezredest és apósát, Kiss Andrást [sic!].”⁷⁸ Ezen a napon megjelent karácsonyi számában hasonló hangnemben és tartalommal számolt be a *Hajdú-Bihari Napló* is Sziklai Sándor haláláról.⁷⁹

Ezt követően ugyancsak a *Népakarat* 1957. augusztus 22-én arról tájékoztatott, hogy a fővárosi bíróság Sziklai Sándor és Kiss Lajos „meggyilkolásának” ügyében megkezdte a „budakeszi ellenforradalmi terroristák bűnperének a tárgyalását”. Az 1957. augusztus 21-én megtartott tárgyalási napon – mint írják – „a szakértők meghallgatása fordulatot hozott”. E fordulat lényege – a lap szerint –, hogy a fegyver-, illetve az orvosszakértő véleménye alapján megállapítást nyert, hogy Kiss Lajos „feltételezhetően öngyilkos lett, és

⁷² **Eörsi** A Sziklai-mítosz i. m. 2021.

⁷³ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 16–17.

⁷⁴ Uo. 24.

⁷⁵ Az ellenforradalom rémtette... i. m. 1956, 5.

⁷⁶ Pintér István: Az utolsó csepp vérükig. *Népszabadság*, 1957. 07. 02. 8.

⁷⁷ Kende i. m. 1957, 5.; A néphadsereg mindig... i. m. 1957, 2.; Sziklai i. m. 1957, 4.; Üdvözljük az egyéves... i. m. 1957, 1.; Münnich Ferenc elvtárs megnyitó... i. m. 1959, 2.

⁷⁸ A Pest megyei ellenforradalom... i. m. 1956, 5.

⁷⁹ Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben. Az ellenforradalom Budapesten. *Hajdú-Bihari Napló*, 1956. 12.2 4. 2.

csak a holttestét gyalázták meg. Megdőlt viszont az a feltevés, hogy Sziklai Sándor is öngyilkos lett. Amikor a támadók kézigránátokat dobáltak a házba, Sziklai az egyik kézigránát nyelét és fejét összekötő csavartól súlyos fejsérülést szenvedett, azonban még élt, amikor kihurcolták és agyonverték. [...] a szakértői vélemények alapján az ügyész a vádat kiterjesztette a gyilkosság büntetetté.”⁸⁰

Ezen a napon a tárgyalásról a *Kisalföld* – valószínűleg az egyeztetés elmaradása miatt – némileg ellentmondásosan úgy számolt be, hogy „a fegyveres terroristák támadása” következtében „Sziklai Sándor és apósa, Kiss Lajos életüket veszítették. Az utcára kihurcolt holttesteket az ellenforradalmárok meggyalázták. [...] Kiss Lajos főbelötte magát és úgy halt meg. Sziklai Sándor az egyik ledobott kézigránától megsebesült. [...] Az orvosszakértők ezenkívül közölték, hogy Sziklai Sándor fején több, súlyos ütéstől származó nyomot találtak, s végeredményben ezek az ütések okozták a halált. [...] az ügyész valamenyi vádlottal szemben kiterjesztette a vádat a gyilkosság, illetve egyes vádlottak esetében szándékos emberölés büntetetté.”⁸¹

Sziklai Sándorról és Kiss Lajosról a *Fehér könyvek* 1957 februárjában kiadott második füzeté⁸² *A tizenöt vértanú* című alfejezetben közöl életrajzszerű

összeállítást. Ebben nagyon tömören írnak a haláluk – a párt értékelése szerinti – körülményeiről. „Az elvetemült volksbundista rablógyilkosok Budakeszin, 1956. október 26-án vetettek véget (Sziklai Sándor) küzdelmes és eredményekben gazdag életének.”⁸³ Kiss Lajos „1956. X. 26-án halt hősi halált vejével együtt a budakeszi ellenforradalmi banditák fejszecsapásaitól.”⁸⁴

Hogy e kiadványok milyen súllyal bírhattak a megtorlásban részt vevő személyekre és szervezetekre, arról néhány mondat a második füzetet beharangozó *Népszabadság* 1957. február 3-i számából: „A fehérterrortól szól ez a könyv, de nemcsak ezen keresztül mutatja meg az ellenforradalmat. *Elmondja, hiteles tényekkel és adatokkal bizonyítja azt is, amit nem vettek és sokszor nem is vehettek észre azok, akiket őszinte lelkesedés töltött el, akik egy igazabb, teljesebb élet eljövételét várták az októberi megmozdulásoktól.* [Kiemelés tőlem – H. M.]”⁸⁵

A *Fehér könyvek* III. füzetében Sziklait a „vértanúk”, Kiss Lajost „az ellenforradalmi terror áldozatai” között tüntetik fel.⁸⁶ A fentiek fényében úgy vélem, Eörsi részéről hibás döntés volt a nyomozás korai szakaszában keletkezett források egy részének negligálása, tartalmuk valóság tartalmának a megkérdőjelezése arra való hivatkozással, hogy „a köztudatot teljes mértékben uraló

legenda döntően befolyásolta mindazokat, akik a vizsgálatokat végezték.”⁸⁷

A hatalom különböző alkalmakkor megszületett és szélesebb körben közreadott értékelései a megtorlásban részt vevő személyekkel és szervezetekkel szembeni elvárásokként is értelmezhetők. Biszku Béla belügyminiszter az MSZMP Politikai Bizottsága mindenhatóságáról 1958. február 27-én, a Belügyminisztérium Pártbizottságának kibővített ülésén a következőket mondta: „egy kommunista legyen az bárhol, elsősorban párttag, másodsorban is párttag, kommunista és csak utána annak a tetsületnek a tagja [ahova a párt állította]. [...] [A]mit a Politikai Bizottság meghatároz, az egyes kommunistáknak is és a pol[itikai] nyom[ozó] állománynak, hogy úgy mondjam az asztalon lévő bibliának kell lennie...”⁸⁸

Az Eörsi által feltételezett „mítosz” teremtette zavar és a bizonytalanság forrása inkább az lehetett, hogy a nyomozás eredményei, így a nyomozó hatóság – és lényegét tekintve 1957 augusztusáig az ügyészi szervek – következtetései sem voltak összhangban a kommunista párt nagy nyilvánosság előtt hangoztatott értékeléseivel és az azokat tükröző, határozott elvárásaival. A fentiek figyelembevételével – Eörsi felvezető észrevételére reagálva – megállapítható: Sziklai Sándor is az annyira fontos elvtársak közé tartozott,

⁸⁰ Fordulat... i. m. 1957, 8.

⁸¹ A budakeszi ellenforradalmárok... i. m. 1957, 4.

⁸² *Fehér könyvek i. m. II.* 147–148.

⁸³ *Uo.* 147.

⁸⁴ *Uo.* 148.

⁸⁵ Emlékeztető... i. m. 1957, 12.

⁸⁶ *Fehér könyvek i. m. III.* 137., 140.

⁸⁷ Eörsi A Sziklai-legenda i. m. 2021, 18.

⁸⁸ A B. M. Pártbizottság 1958. február 27-i ülése. BFL XXXV (29) 1958/a/ 2. 6. e. Idézi: Krahulcsán Zsolt: *A párt belügye. A politikai rendőrség és az MSZMP a korai Kádár-korszakban, 1956–1962.* Budapest, ÁBTTL – L'Harmattan, 2013, 179.

akik „dicső emlékének érdekében a hatalom szinte bármit”⁸⁹ megtett.

Következzék néhány példa a Kelemen Endre által jegyzett – **Eörsi László** tolmácsolásában megjelenített – „együttes vélemény” gyenge, a „tolakodó tények” cáfolható pontjai közül. **Eörsi** az igazságügyi szakértők által 1956. december 1-jén végrehajtott boncolás eredményeit tartalmazó jegyzőkönyvekről – Kelemen Endre véleménye felől közelítve – mindössze annyit ír, hogy azok tartalma megkérdőjelezhető, miután az orvosok rossz körülmények között dolgoztak, és a koponya bűzös volta miatt „pontos méréseket nem tudtak eszközölni”, továbbá „a szakvélemény leadását a boncolás után azonnal követelték”. **Eörsi** szerint ezért történhetett az, hogy „olyképpen nyilatkoztak véleményükben, hogy a sérülés származhatott lőfegyvertől is.”⁹⁰

Eörsivel szemben Kelemen határozottan állítja, hogy Budvári és Földes 1956. december 1-jén a sérülés körül kimutatható füstcsapadéka hivatkozva helyesen „lövési sérülésről beszéltek”, aminek a lehetőségét később Budváriék – Kelemen szerint – azért vetették el, mert a keresés ellenére „a kimeneti nyílást az exhumálás alkalmával [...] és

a lőszert az agyban nem találták meg”.⁹¹ Ennek cáfolata a boncjegyzőkönyvben olvasható: „A lövési sérülés bemeneti nyílása elől, a homloktáj közepén, közvetlenül az orrgyök felett, kimeneti nyílás pedig a fejtetőn, a koponyavarrat magasságában helyezkedett el. A lőcsatorna iránya előlről hátra, alulról felfelé, kissé balról jobbra irányuló volt.”⁹²

Kelemen a bírósági eljárás során azt is állította, hogy Sziklai és Kiss Lajos halálát ugyanaz a fegyver nem okozhatta, mert a Kiss Lajos sérülésénél feltalált füstcsapadék színe szürkésfehér, Sziklai esetében pedig ugyanez szürkésfekete volt.⁹³ Kelemen – és vele együtt **Eörsi** – ez ügyben is csúsztatott, mert Kiss boncolási jegyzőkönyvében „az előbb említett csontrészen észlelt szenyvesbarnás, lőporfüstcsapadéka emlékeztető” szennyeződésről olvashatunk.⁹⁴

Az ügyész kérdésére Kelemen – a „most beterjesztett, valamint az elmúlt tárgyaláson szóban előterjesztett” – „együttes” szakvélemény leglényegesebb pontjának a homloksérülés köralakját és az átmérőjét tartotta.⁹⁵ Az önkezdő lövés lehetőségét Kelemen azzal az indokkal utasította el, hogy „ha a sértett a fegyver csövét közvetlenül illesztette volna a fejéhez, akkor nem félkör alakú, hanem

csillag alakban repedezett szélű csonthiány keletkezett volna.”⁹⁶ A pontos mérés lehetőségét már 1956. december 1-jén is kizárta, hogy a koponya csontozata a lőporgázok feszítő ereje miatt „többszörösen darabosan széjjeltört [...], összeillesztés maradvékalanul nem is volt lehetséges”,⁹⁷ de – olvasható a boncolási jegyzőkönyvben – a „krátterszerűen tátongó 6x4 cm nagyságú anyagihiány [értsd csonttal határolt] szélei [a Kelemen által hiányolt módon] mélyen csillagalakúan berepedezettek”.⁹⁸

Miután újabb vizsgálatot – a koponya hiányában⁹⁹ – már nem lehet elvégezni, a jegyzőkönyv szerinti 6x4 cm nagyságú „anyagihiány” figyelembevételével a véleményem szerint nem lehetséges a pontosan 14 mm-es méretű, Kelemen szerint kézi-gránátgyűrű által okozott sérülés csontokon kimutatható hatásának a bizonyítása. „Amikor a fegyverszakértő által felmutatott gránát összekötő gyűrűt megmértük – állítja Kelemen –, az pontosan egyezett a homlokcsonton talált folytonossági hiánnyal, meggyőződésünk volt, hogy a sérülés a gránát összekötő gyűrűjétől keletkezett.”¹⁰⁰

Az idézetekkel hadilábon álló **Eörsi** Specket megvádolta, hogy rosszul idézte írta: „lövés esetén

⁸⁹ **Eörsi** A Sziklai-mítosz i. m. 2021, 20.

⁹⁰ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 18. A jegyzőkönyvek feltalálási helyére vonatkozó adatok megadása – a hivatkozás – ebben az esetben is elmaradt.

⁹¹ BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 1216.

⁹² Uo. 481.

⁹³ Uo. 1216.

⁹⁴ Uo. 486.

⁹⁵ Uo. 1217.

⁹⁶ Kelemen Endre bírósági meghallgatása. (1957. 10. 04.). Uo. 1215–1217.

⁹⁷ BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 479.

⁹⁸ Uo. 478.

⁹⁹ Kelemen a tárgyaláson a beazonosíthatatlan „NN” halottak gyűjteményéből kettő – amint azt a vádlottak egyike észrevette –, méretben helytelen koponyát „varázsolt” elő. Speck *Hadtörténelmi Közlemények* i. m. 2011, 207.

¹⁰⁰ BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 1216.

pedig a lyuknak csillag alakúnak kellene lennie”.¹⁰¹ A peranyag felszínes ismeretét tükrözi az is, hogy **Eörsi** nem vette észre, hogy a „szakértő” a kérdések hatására összezavarodva kijelentette: „Mindkét koponyán csillag alakú sérülést állapítottunk meg. Ugyanis a két sérülésnek a lövéstől és az összekötő gyűrűtől származónak is a mechanizmusa azonos. Mindkét fején a sérülést szilárd tárgynak az ütése származtatta. Így a sérülés roncsolás jellegű.”¹⁰² Mindezt később Kelemen – újabb kérdésre adott válaszában – azzal egészítette ki, hogy az összekötő csavar, „karika a sérült részhez odavágódott, a csontot beütötte és le pattant a csonttól”.¹⁰³ A sérülés bekövetkezésének ezen módja a feltételezésem szerint kizárja az említett méretű és „krátterszerű” seb keletkezését, és a koponyában bekövetkezett robbanást.

A történetek további rekonstruálását segítheti – az **Eörsi** által meg sem említett – igazságügyi fegyverszakértőknek, Csobai Endrének és Gáspár Lajosnak a bírósági tárgyalásokon 1957. augusztus 21-én és október 4-én elhangzott véleménye is. Ezek alapján és a helyszíni szemlejegyzőkönyv,¹⁰⁴ továbbá Varjaski Milánné vallomásainak tartalmát is figyelembe véve kijelenthető, hogy a kézigránát nem az előszobában robbant. Ezt a véleményt támasztják alá a szomszédos ház falán keletkezett aprólukas találatok,¹⁰⁵ és az is, hogy az előszobában – az ablakokban és a bejárati

ajtóban – lévő üvegfelületek jelentősen nem sérültek,¹⁰⁶ [1. kép] a lövésnyomokat és a Máriya beütötte ökölnyi lyukat leszámítva épek maradtak.¹⁰⁷ Ennek ellenére **Eörsi László** – a szelektáltan használt és értékelt forrásokra hivatkozva – határozottan azt állítja: hogy „kézigránát robbant a házban, nem nagyon érdemes kétségbe vonni”.¹⁰⁸

A helyszíni szemlén készült fényképek alapján pontosítható a kézigránát robbanásának helye és ennek bekövetkezének ideje. Ebben elsősorban a ház bejáratáról és az időközben lecserélt – eredetileg felső részen üveges – előszobaajtóról készült képek lehetnek a segítségünkre [2. kép]. Az ajtó állapotáról a szemlejegyzőkönyvben azt rögzítették, hogy annak alsó részén „nagyfokú roncsolások találhatóak”.¹⁰⁹

Máriya meglövését követően Sziklai – nagy valószínűséggel látva a feléje repülő gránátot – megpróbálta becsukni a bejárati ajtót. A képeken jól látható nyomok szerint a Tóth Miklós által eldobott gránát az ajtó előtt, vagy a még résnyire nyitott ajtó és az ajtótok között, alul a fal mellett robbant. Ezzel egy változatban magyarázhatóak a Sziklai Sándor felső testén – a boncolási jegyzőkönyv szerint – gránátszilánkoktól keletkezett sérülések.

A történetek fentiek szerint vázolt kimenetelét támaszthatják alá a robbanás házon kívül [4. kép] és az ajtón belüli [5. kép], továbbá

1. kép: Az előszoba ablak épen maradt üvegtáblái. BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 471.

a gránát robbanása következtében keletkezett füstcsapadék az előszoba ajtótól – bentről nézve – jobbra lévő falon látható nyomai [6. kép].¹¹⁰

A 7. képet kinagyítva az is megállapítható, hogy a bejárati ajtó – kívülről nézve – balról jobbra befelé nyílt. Az ajtó belső oldalán látható, robbanás következtében keletkezett sérülések is azt a verziót támasztják alá, mely szerint a kézigránát a bezárt vagy résnyire nyitott ajtó tövében [lásd ennek nyomait a 2. képen], a lépcsőfeljárón robbant. Másként az ajtó alsó része nem befelé szakadt volna.

A képet alaposabban tanulmányozva, az ajtón jól látható vérnyomokból a Máriyára leadott lövés és a robbanás között eltelt időszak nagyságára is következtethetünk. A szemlejegyzőkönyvet

¹⁰¹ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 27.

¹⁰² BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 1217.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ Uo. 487–494.

¹⁰⁵ Uo. 488.

¹⁰⁶ Uo. 471.

¹⁰⁷ *Részlet Varjaski Milánné vallomásából.* (1957. 08. 17., Szabadka/Subotica). Uo. 947.

¹⁰⁸ **Eörsi** A Sziklai legenda i. m. 2021, 21.

¹⁰⁹ BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 491.

¹¹⁰ Uo. 459–460.

2. kép: A ház eredeti bejárati ajtaja. BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 472.

idézve: „A kilincs mellett kb. 15 cm hosszúságban az üvegezett rész helyén vérfoltok találhatók, amelyekből kiindulva vércsorgás nyomai találhatók.”¹¹¹ Attól az időponttól, hogy Máriy az ajtó ablaküvegét ököllel és/vagy kézigránáttal betörte, és Sziklai leadta az első lövést, a gránát robbanásáig – amint azt Varjaskiné kitarotán állította – csak néhány pillanat telhetett el. Ezt bizonyítja az is, hogy Máriy törött üveg okozta sebéből kiömlő vére – amint az a képen látható – egy kis helyen a leszakadt rész helyét is megfestette.¹¹²

Csökkentette az összekötő gyűrű okozta sérülés lehetőségét a fegyverszakértő azon véleménye is, mely szerint robbanásnál kisebb alakú szilánkok keletkeznek, a „gránát fa nyele is gyufaszál nagyságúra törik szét. De széttörik a benne lévő vasszerkezet is. Az ilyen széttört vasszerkezeti daraboknak a súlya ½ dkg.” Nehezebben értelmezhetők

a szabadban vagy zárt térben bekövetkezett robbanás hatása között meglévő – a szakértő által hangoztatott – különbségek. Ezek szerint előbbi esetben a működtető szerkezet teljesen egyben marad, csak zárt térben törik szét 4-5 darabra, ahol a „szabály az, hogy a hüvely [értsd a nyélben lévő vasszerkezet] is széttöredezik”.¹¹³ A fegyverszakértők a véleményüket kézigránát-metszet bemutatásával – amint azt képekkel én is megteszem¹¹⁴ – demonstrálták.

A metszeteken jól látható, hogy a kézigránát nyelében lévő vékony falú és a szilánkhatás növelése érdekében puhavasból öntött cső – „összekötő gyűrű” – felső, sűrűmenetes része, a stabil kapcsolódást biztosítandó, 12 mm mélyen benyúlik, „beleül” az ez esetben csavaranyaként is értelmezhető fejrészbe. Detonáció esetén a robbanás során keletkező hatalmas feszítő erőnek egy jelentős része a fémcsővön – az „összekötő gyűrűn” – keresztül fejt ki hatását, így a „gránát fa nyele is gyufaszál nagyságúra” hasad.

A szakértő szerint felvázolt két esetből a szabad térben – esetünkben a képek tanúsága szerint a bejárati ajtó közelében – bekövetkezett detonáció hatására a működtető szerkezet teljesen egyben marad. Ha valóban így történik, ez lehet a magyarázat a bejárati ajtón keletkezett nagy felületű roncsolásra, sérülésekre. Az viszont erősen kétséges, hogy az ajtó roncsolása közben – esetleg annak hatására – a menetes cső a kézigránát fejben lévő anyarészétől és a befogadó nyéltől teljesen

3. kép: A roncsolt ajtó helyére a ház lezárásakor betett ajtó. BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 459.

megszabadul, és – hogy ne legyen gond a 14 mm-es átmérővel – az összekötő gyűrű felső menetes része ezt követően egy pisztolyból kilőtt lövedékhez hasonló mozgási energiával Sziklai Sándor homlokcsontját megsérti, majd onnan lepattan.

Eörsi annak ellenére nem fordított figyelmet az 1956. december 3-án végrehajtott helyszíni szemle jegyzőkönyvére, hogy a feldolgozás elmulasztását Györkei Jenő történészen számon kérte. Szakmai érvei ez esetben sem lévén, **Eörsi** sikertelenül próbálta „elhessenteni” a gondolatot, hogy Györkei ezzel a tettel „egyszerűen elárulta egykori elvtársait”.¹¹⁵

A Sziklait ért halálos sérülés helyének meghatározásában – bármilyen borzasztó is erről írni – az előszobában található vérnyomok szemlejegyzőkönyvbe foglalt feltalálási helyei is a segítségünkre lehetnek.

¹¹¹ Uo. 491.

¹¹² Uo. 459., 462.

¹¹³ Uo. 1217-1218.

¹¹⁴ Köszönöm Nagy Artúrnak, hogy a képek átadásával a tanulmány elkészítését segítette.

¹¹⁵ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 22.

4. kép: A ház utcai bejárata kívülről.
BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 460.

Az előszobából nézve jobbra, az I. számmal jelzett szoba bejárati ajtaján és „közvetlenül mellette a jobboldalt a falon az olajjal befestett részen nagymennyiségű vérfecskendezésből és folyásból származó folt található. A vérfecskendezés átmérője a falon kb. 55 cm, amely a padozat felé folyt le. Az ajtón [az I. szoba ajtaján] 150 cm átmérőjű ugyancsak lefelé folyó vérfecskendezés található. [Vázlaton 1.] A bejárattal szemben állva, baloldalon az ablak alatt haránt irányban ugyancsak kb. 4 cm átmérőjű 20 cm hosszúságban vérnyom található. [Vázlaton 2.] A helyiség kővel kirakott padozatán a bejárati ajtótól jobbra az előbb említett vérfecskendezések alatt a már feltakarított kövezeten vérszennyeződés található. A jelen lévő Csete Imre, aki a helyiséget a seprővel történt feltakarítás előtt látta, elmondta, hogy a vértócsa kb. 1 méter átmérőjű körben volt látható.

A leírtak továbbgondolására, egyben a Kelemen–Eörsi változat

cáfolatára is alkalmas érv lehet Varjaski Milánnának az előszoba padozatára került Sziklai Sándor testhelyzetére vonatkozó – több alkalommal is megerősített – állítása: „Sziklai Sándor úgy feküdt, hogy a lába csaknem a belső szobába vezető ajtónál volt.”¹¹⁶ Talán nem véletlen az – amint erre már korábban utaltam –, hogy Varjaskiné 1957. augusztus 17-i vallomásából vett „szószerinti” idézetből – „Sziklai Sándor a földön feküdt, Kiss ott állt, ahol előbb is [...] és mondta, hogy ő is megsebesült a lábán.”¹¹⁷ – Eörsi a Sziklai testhelyzetére vonatkozó részt – mintha az nem is lenne – mindenjelölés nélkül eltüntette.¹¹⁸

A kézigránát összekötő gyűrűje okozta sérülés – állította dr. Kelemen Endre – azonnali eszméletvesztést okozott. Figyelembe véve Máriy László egymásnak ellentmondó vallomásait, megállapítható, hogy Kiss Lajos vagy Sziklai Sándor „eldőlésének” megadott helye és módja szerint a szemle során jegyzőkönyvben rögzített vérnyomok nem keletkezhetek. Az pedig fizikai képtelenség, hogy az eszméletlen Sziklai úgy zuhan a kövezetre, hogy a feje az eldőlés, vagy hanyatt esés következtében a lába helyére kerüljön. Nem tartom kizártnak, hogy Kelemen minden eshetőségre gondolva Sziklai Sándort Máriy vallomásában azért pozicionálta a bejárattól kb. 2 méter távolságra, hogy a kézigránát megfelelő méretű alkatrésze az ajtó alsó részét áttörve, a Kelemen által elképzelt ideális röppályaíven – nagymennyiségű, e tekintetben szinte teljesen mindegy, milyen színű lőpor kíséretében – repülve Sziklai homlokát csak annyira

5. kép: A ház kijárata belülről.
BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 461.

sértse meg, hogy azonnali halál helyett a gyilkosság „tényállásának” a megállapításához minimálisan szükségesnek tartott eszméletvesztés következzen be. Ha a felrobbant kézigránát szilánkjaitól – azok mozgási energiája nagyságából következően – Sziklai és Kiss Lajos testén bőrfelszíni sérülések keletkeztek, kérdéses, hogy az az ajtó befejtését követően is épen maradt összekötő gyűrű képes lett volna egy, a fejre közvetlenül leadott pisztolylövéshez hasonló sebesülés okozására.

Az ügy későbbi – a párt korai értékelése irányába történt augusztusi – fordulatát segítette a Sziklai azonnali halálát megkérdőjelező „szakvélemény”. A vizsgálat bizonytalanságát tükrözi, hogy kizárólag a később kivégzett Takács Kálmánra vonatkozó részben Sziklai esetében a „holttest”, „tetem”, „hulla” szavak helyett a „haldokló test” kifejezés szerepel. A másik kivégzett, Bokor János ekkor még nem került a vizsgálati szervek látókörébe.¹¹⁹

¹¹⁶ Jelentés Varjaski Milánné kihallgatásáról (1956. 12. 04.). Uo. 1990/I. 519. doboz, 161.

¹¹⁷ Eörsi A Sziklai-legenda i. m. 2021, 14.

¹¹⁸ Részlet Varjaski Milánné 1957. augusztus 17-én Szabadkán tett tanúvallomásából. BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 943.

¹¹⁹ BM Vizsgálati Osztály határozata a nyomozás befejezéséről (1957. 03. 18.). BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 501–504.

6. kép: Kicsapódott füstcsapadék nyomai.
BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 459-460.

Kelemen szerint „Mindkét sérültnél a halál igen rövid idő alatt következett be, amit meghatározni úgy lehet, hogy egy-két óra, vagy csak néhány perc”, de a halál bekövetkezésének idejére vonatkozó, tágran értelmezhető megállapítás ellenére határozottan állítja: „Sziklai élt még, amikor kihurcolták a lakásból.”¹²⁰ Takács vallomását a nyomozók helyesen úgy értékelték, hogy „az ügyben gyanúsítottként ill. tanúként szereplő laikus közel sem olyan illetékes a halál beálltának, vagy az életjelenségek megállapítására, mint a boncolási anyag”, amely kizárta, hogy a kivoncsolás és ütlegelés időszakában Sziklai még élt volna, „nem voltak vérbeszűrődések”.¹²¹

A HATALOM ÉS KELEMEN NEM TÉVEDHETNEK!?

Eörsi a bíróságok szerepét és tevékenységét általánosságban úgy értékeli, hogy a „kíméletlen bűnüldöző szervek, így a népbíróságok – bármennyire szentségtörésnek tűnik is – az 1956 utáni perekben kimutathatóan az igazság kiderítésére törekedtek, és ebbe óriási munkát fektettek”.¹²² Fehér István és társai ügyének a tárgyalását első fokon a Fővárosi Bíróságon dr. Kelemen Gézáné tanácselnök vezetésével 1957. június 26-án kezdték meg.¹²³ A több mint három hónap alatt 18 tárgyalási napot tartottak, amelyek közül a vádpontok módosításával az igazi fordulat augusztus 21-én következett be.¹²⁴ Az elsőfokú bíróság 1957. november 4-én kihirdetett ítélete „Fehér István és 16 társa” ügyében – Kelemen Endre „attrakciója” ellenére – a hatalom elvárásainak nem felelt meg. Ekkor a külföldre távozott Fehér Istvánt és Tóth Miklóst ítélték halálra. Tóth István életfogytiglant kapott, míg a többiekre összesen több, mint 100 év börtönbüntetést róttak ki, továbbá majdnem minden vádlottat vagyonekobzással és (különböző mértékben) egyes jogoktól való eltiltással sújtottak. A vádlottak terhére rótt büntettek elsősorban szervezkedésben való részvétel, gyilkosság kísérlete, rablás, szándékos embeverés, illetve izgatás voltak.¹²⁵ A bírósági eljárás azonban még

7. kép: A megrongálódott bejárati ajtó.
BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 462.

nem ért véget. Már az elsőfokú ítélet kihirdetésének napján megszületett a fellebbezési óvás súlyosbításért, mivel „különösen figyelembe veendő, hogy úgyszólván még a budapesti ellenforradalmi tobzódásokat is megelőzve Budakeszin állami és pártfunkcionárius élete ellen bűncselekmények követtek el.”¹²⁶

1958. június 16-án – ekkor már zárt ajtók mögött – kezdetét vette a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsán dr. Mecsér József tanácsvezető bíró vezetésével a fellebbviteli tárgyalás, amelynek végén, 1958. június 21-én kihirdették az újabb ítéletet. A Tóth Lajos és Horváth Zoltán távollétében kihirdetett ítélettel már négyre nőtt a végrehajthatatlan halálos ítéletek száma.¹²⁷ Feltehetően ismét felső utasításra 1958. szeptember

¹²⁰ Uo. 1217.

¹²¹ A *BM Politikai Nyomozó Főosztály VIII. Osztály jelentése* (1957. 05. 15.). ÁBTL 3.1.9. V-142293/4, 154-156.

¹²² **Eörsi** A Sziklai legenda i. m. 2021, 20.

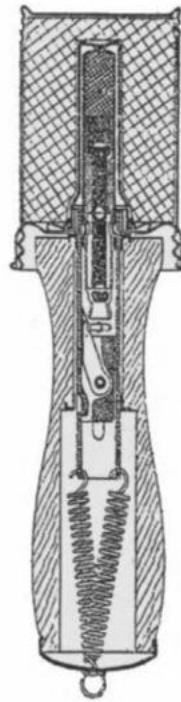
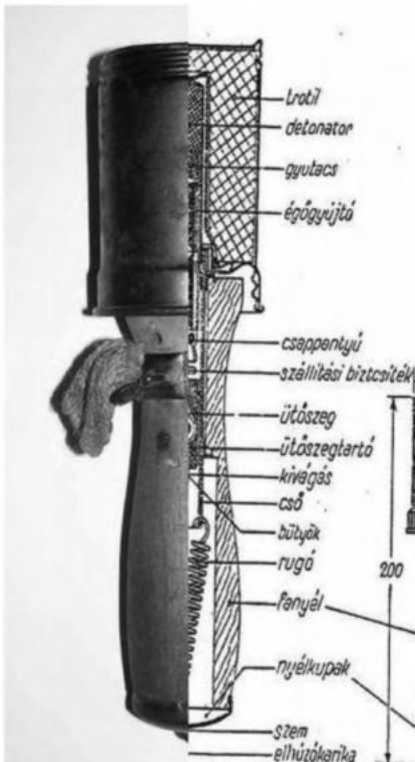
¹²³ A bírósági eljárás menetéről minden tekintetben pontos részleteket lásd: Speck *Hadtörténelmi Közlemények* i. m. 2011, 192-194.

¹²⁴ Uo. 189. Az első tárgyalási napon, július 5-én, miután „az 1-8. rendű vádlottak (Fehér, Tóth Miklós, Tóth István, Tóth Lajos, Ács Vendel István, Farkas Pál, Horváth Zoltán és Schrödel Mária) elhagyták az országot, így csak a 9-17. rendű vádlottakat állították elő. A tárgyalást ekkor elnapolták, majd augusztus 9-től kezdve három hónapon keresztül folytak a nyilvános tárgyalások.

¹²⁵ Uo. 192.

¹²⁶ Uo.

¹²⁷ Ács és Farkas büntetését életfogytiglanra növelték, míg Schrödel Mária 10 évet, Mihály István – a vagyonekobzás érintetlenül hagyása mellett – 15 év börtönt és 10 év közügyektől való eltiltást, Dömény László pedig 8 év börtönt, teljes vagyonekobzást és 5

8. kép: A kézigránát metszete és szerkezete.
BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 462.

22-én a Legfőbb Ügyészség azzal az indokkal, hogy „a kiszabott büntetések aránytalanul enyhék”, törvényességi óvást nyújtott be. Az ügyészség értékelése szerint Takács, Bokor, Dombi és Barabási cselekményei nem szándékos emberölésnek, hanem gyilkosságnak minősítendőek, miután – olvasható az indoklásban – nevezettek részt vettek a súlyosan sérült Sziklai megverésében, vagyis felelőssé tehetőek az ezredes meggyilkolásáért. A Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa (ismét dr. Mecsér Józseffel az élén) a vádhatóság betérjesztése alapján 1958. november 3-án újabb határozatot hozott, melyben Straub János, Lendvai Dániel, Gárdonyi József, Takács Kálmán, Barabási Ferenc, Dombi Béla és Bokor János esetében hatályon kívül helyezték az elsőfokú – „túl

enyhe”, ezért „törvénysértő” ítéleteket.¹²⁸ A bíróság – támaszkodva a dr. Kelemen Endre által képviselt „együttes” véleményre – egy rendbeli gyilkosságért és a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvételért” Takács Kálmánt és Bokor Jánost halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte.¹²⁹ A történeteket **Eörsi** így összegezte: „A lincselők közül kettőt halálra ítélték és kivégeztek, másokra szintén a legsúlyosabb börtönbüntetést rótták ki. *Ezek a vádak viszont megalapozottak voltak.* [Kiemelés tőlem – H. M.]”¹³⁰

A politikai döntéshozók és a végrehajtó apparátus tagjai feltehetően elégedetten vették tudomásul, hogy a négy végrehajthatatlan után végre két végrehajtható ítélet született. Bokor János és

Takács Kálmán az első vádirat szerinti két évig terjedő börtönbüntetéssel szankcionálható tettét – halott embernek, illetve emlékének gyalázása –, dr. Kelemen Endre hathatós közreműködésével gyilkosságnak minősítették, és nevezetteket 1958. november 6-án kivégezték.¹³¹

BEFEJZÉS HELYETT

Eörsi írásaiban a történész szakma aktuálisan „megidézett” tagjait tisztázatlan tartalmú prekonceptió alkalmazásával vádolja. A jelen munkában leírtakkal összefüggésben a „prekonceptiót” úgy értelmezem, hogy azzal – **Eörsivel** ellentétben – azok a történészek rendelkeztek és rendelkeznek, akik tudatában voltak, vannak és lesznek annak, hogy

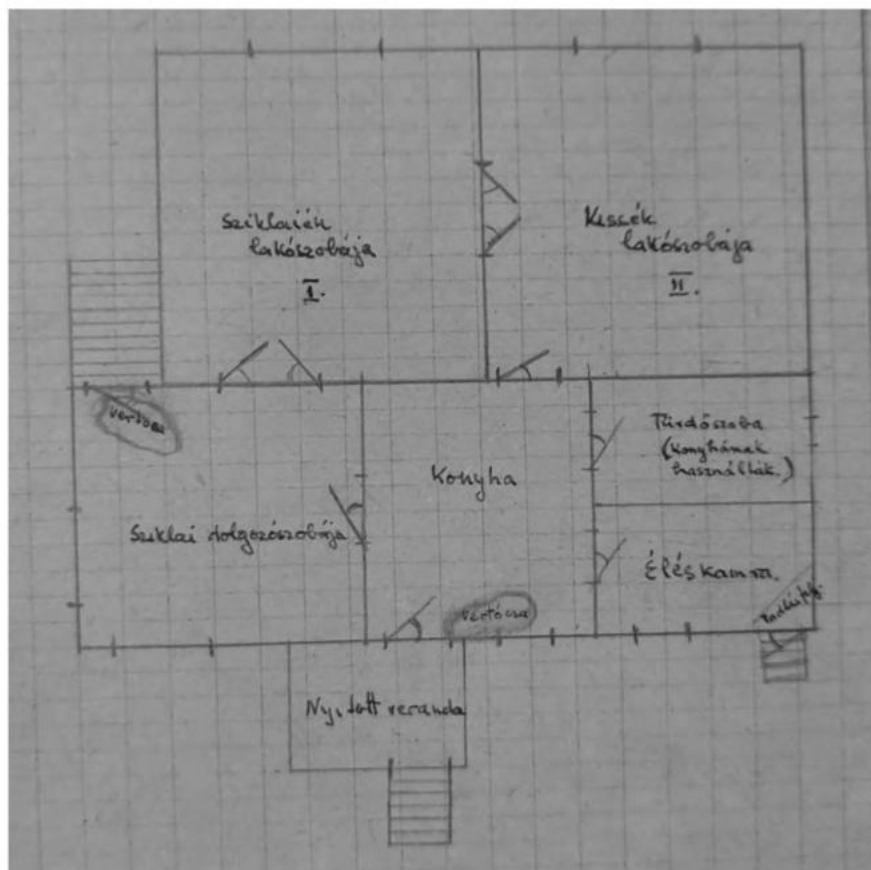
évnvi eltiltást kapott. A többiek ítélete – egyelőre – változatlan maradt. Uo. 193.

¹²⁸ Uo.

¹²⁹ Dombi és Barabási életfogytiglant, teljes vagyonelkobzást és egyes jogoktól való 10 év eltiltást kapott. Gárdonyinál és Lendvainál az új ítélet 8 év börtön, teljes vagyonelkobzás és 5 év eltiltás, míg Straubnál életfogytiglan, teljes vagyonelkobzás, illetve 10 év eltiltás volt.

¹³⁰ **Eörsi** A Sziklai legenda i. m. 2021, 16.

¹³¹ Speck *Hadtörténelmi Közlemények* i. m. 2011, 194.

1. vázlat: A Sziklai-ház helyszíni szemlén készült méretarányos alaprajza. BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 464. A helyszíni szemle jegyzőkönyvének melléklete.

időtálló tudományos eredmények kizárólag a szakma írott és íratlan szabályainak betartásával születhetnek.

Eörsi a különvéleményeiben korántsem konzekvens. Miközben másokat az igazságtevők határozottságával felelősségre von, eközben az életről és halálról korábban kinyilvánított értékeléseivel való szembenézést elmulasztja. Az ország más részein – például Miskolcon és Mosonmagyaróváron – sajnálatosan bekövetkezett, hasonlóan tragikus végű esetekre **Eörsi** munkáiban rákeresve említésre érdemes állításokkal szembe-sültem. 2021-ben a *Nincs irgalomban* már önbíráskodó gyilkosoknak minősített személyekről

2006-ban **Eörsi** még magabiztosan jelenti ki, hogy nem voltak azok, hiszen például a Sziklai-ügyben Bokor János és Takács Kálmán „Sziklai tetemét ütötte, köpdöste.”¹³² A 2021-es életrajzgyűjteményében viszont már azt írja, hogy Bokor János – a *Betekintőben* részletezett Kelemen-**Eörsi**-féle verzió-nak megfelelően – a Sziklai-házba Tóth Miklós által „bedobott” kézigránáttól „eszméletét vesztett”, így „magatehetetlen” Sziklait „a tömeggel együtt meg-lincselte”.¹³³ Eközben Takács Kálmán Sziklait antiszemita kijelentések kíséretében „karóval verte”.¹³⁴

Eörsi 2006-ban úgy vélte, hogy Kiss Antal

a Mosonmagyaróváron október 27-én az öngyilkosságot elkövető Vági István [helyesen: József] határőr-tiszt tetemét rugdosta, miközben Zsigmond Imréről azt állította, hogy Kiss Antallal egy időben tetleges bántalmazással részt vett – a boncolási jegyzőkönyv szerint már nem élő – Vági József meglinccselésében.¹³⁵ Ugyancsak jelentős ellentmondás feszül a *Mártírokban* leírtak („Ha megemlékezünk a mártírokról, nem felejthetjük a hóhérokat sem.”)¹³⁶ és a *Betekintőben* olvasható szövegrészek („A kíméletlen bűnüldöző szervek, így a népbíróságok – bármennyire szentségtörésnek tűnik is – az 1956 utáni perekben kimutat-hatóan az igazság kiderítésére

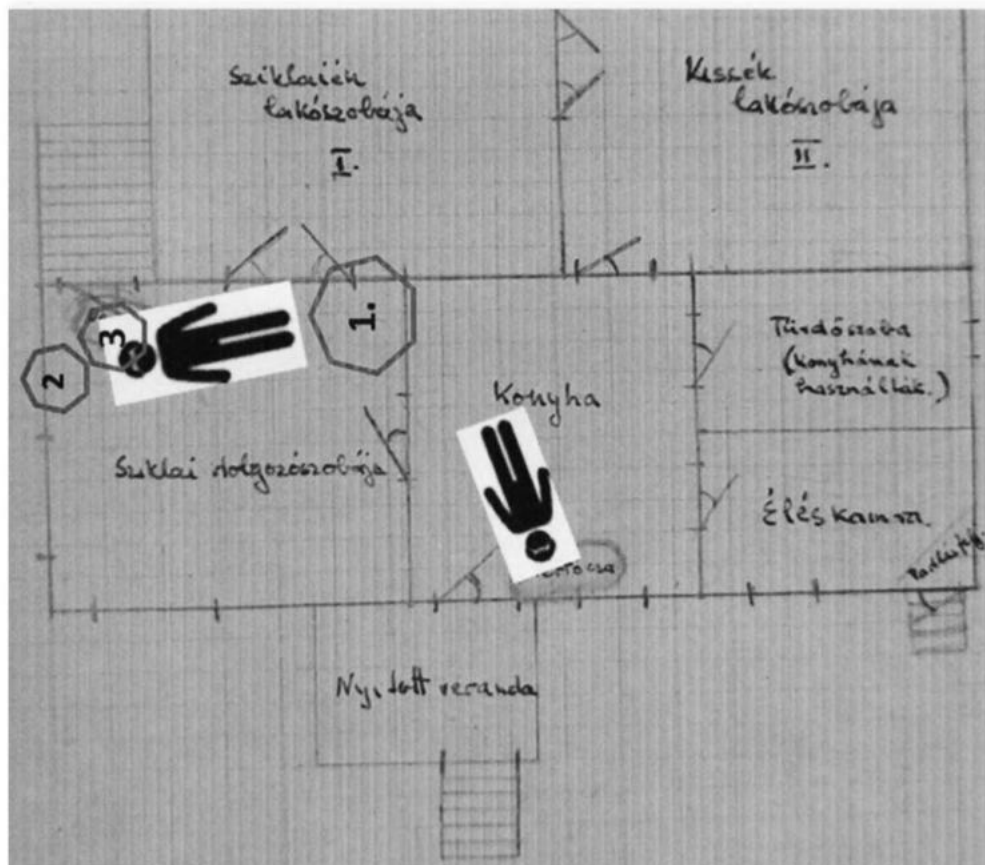
¹³² **Eörsi** i. m. 2006, 21., 103.

¹³³ **Eörsi** „Irgalomnak”... i. m. 2021, 84.

¹³⁴ Uo. 463.

¹³⁵ **Eörsi** i. m. 2006, 51., 114.

¹³⁶ Uo.

2. vázlat: A Sziklai-házról a helyszíni szemlén készült rekonstrukció. BFL XXV. 4. a. 1957. év. 1990/II. 520. doboz, 464. A helyszíni szemle jegyzőkönyvének melléklete.

törekedtek.”¹³⁷ között. Az *Irgalomnak helye nincs*ben így ír ugyanerről: „Ekkoriban a valamások, tanúvallomások, besúgói jelentések és egyéb bizonyítékok összessége alapján az 1956-os ügyek döntő többsége lényegében a megtörtént eseményeket tükrözi.”¹³⁸

Eörsi egy 2022 márciusában adott interjúban már úgy fogalmaz: „Az a véleményem, hogy ép ésszel nem lehet azt tagadni, hogy azok a cselekmények, amelyek benne vannak a vádiratokban, az ítéletekben, megtörténtek.”¹³⁹ Véleményem szerint

a Sziklai-, és többi hasonló ügyben is erősen vitatható, hogy a vádpontban szereplő „tényállások” minden forráskritika nélkül bárkinek alapul szolgálhatnak a „gyilkos” jelző használatára.¹⁴⁰

Eörsinél zavaros és logikátlan a Sziklai-ügyben a távollétükben halálraítéltek minősítése is. Fehér István életrajzában felmentésként is felfogható álláspontját („A vádak abszurdak, Fehér senkit sem gyilkolt meg, és nem is kísérelt meg gyilkosságot.”)¹⁴¹ érdemes összevetni a bevezetőben leírtakkal:

„A budakesziek – Fehér István, Horváth Zoltán, Tóth Lajos és Tóth Miklós – a helyi kommunista kiskirály, Sziklai Sándor megöléséért kényszerültek menekülésre.”¹⁴²

Eörsi az igazságért folytatott sziszifuszi küzdelme közepette Kelemen Endre „szakvéleményéről” elfeledkezve a miskolci ügyben Balázs Gézát a gyilkosság vádpontban ártatlannak nyilvánítja. Amint írja, Balázs Mohai Istvánt nem ölthette meg, mert az államvédelmi tiszt „menekülés közben föbe lötte magát”.¹⁴³ **Eörsi** „igazságai”

¹³⁷ **Eörsi** A Sziklai-legenda i. m. 2021, 20. Ugyanitt a lábjegyzetben megjegyzi: „Voltak kivételes esetek is, amikor valótlanságokkal alapuló vádakkal hirdettek ítéletet, mint például Nagy Imrével szemben.”

¹³⁸ **Eörsi** „Irgalomnak”... i. m. 2021, 15–17.

¹³⁹ Torkos Matild: Abszurd a világ legerősebb hadseregével harcoló felkelőt gyilkosnak nevezni. [Interjú **Eörsi Lászlóval**]. *Index.hu*, 2022. 03. 03. <https://index.hu/kultur/2022/03/03/eorsi-laszlo-nem-volt-helye-az-irgalomnak/> (Utolsó letöltés: 2022. 03. 03.).

¹⁴⁰ Vö. György i. m. 2021.

¹⁴¹ **Eörsi** „Irgalomnak”... i. m. 2021, 555.

¹⁴² Uo. 23.

¹⁴³ Uo. 49.

értékállóságát mutatja, hogy kb. 250 oldallal később a Balázs Gézával azonos vádakkal halálra ítélt és vele egyidőben kivégzett Lengyel Lászlót – a jogerős ítélettel összezsengően – Mohai István meglincseléséért – 65 évvel a kivégzése után – újra gyilkosnak nyilvánítja. Mohait a „haragvó tömeg” – köztük Lengyel László – bántalmazta, amit a sértett nem élt túl.¹⁴⁴

Talán a fenti néhány példa is alkalmas **Eörsinek** a Nemzeti Emlékezet Bizottsága (NEB) adatbázisával kapcsolatban felvetett kritikája helytállóságának a megítélésére. „Az óriási adatbázist és a rendkívül fontos információkat felvonultató NEB-adatbázisának [sic!] a legtámadhatóbb része az elítéltek életrajza. Az alkotók minden per mögött előzetes koncepciót orrontanak, és messzemenőig elsőrendű célkitűzésük az, hogy szinte minden hivatalos megállapítást hiteltelenné tegyenek, vagy legalábbis kétségbe vonjanak.”¹⁴⁵

Miután szakmai érvei alig vannak, a fenti idézettel egy bekezdésben – az „igazságtevő” pillanatnyi hangulata és érdekei szerint – szinte menetrendszerűen bekövetkezik a konkurensnek érzett és tartott szerzők és szakmunkák negligálását célzó „generálöntetek” egyikének a használata: „Számos, évtizedekkel később [a rendszerváltás után] íródott 1956-os tárgyú mű elfogultságban felveszi a versenyt a pártállami idők történetírásával”. Szerinte az „egyoldalú tendencia azonban az évtizedek múlásával sem csökken, sőt ha lehet erősödött”.¹⁴⁶

Így aztán nem könnyű **Eörsi** László – jelen munka keretében vizsgált – *opusainak* műfaji besorolása. A szembetűnő szakmai hiányosságok – hogy mást ne említsek –, mulasztások nyilvánvaló megléte és az ezek miatt keletkezett hitelességdeficit következtében e munkák többsége nem állja ki a tudományosság próbáját.

Eörsi jelen tanulmányban vizsgált munkáiban felismerhetők a „mindennapi ítélkezés” vágya által motivált – a tudományos tevékenységtől idegen – olyan „technikák”, mint például a források közötti és egy-egy dokumentumon belüli tartalmak különböző szempontok szerinti szelektálása, egy-egy vezérratra koncentrált forráshierarchia kialakítása, konkrétan a Sziklai-ügyben az „együttes” orvosi vélemény tartalmának ellentmondó levéltári és könyvészeti források, forrásrészletek negligálása és „manipulálása”.

Eörsi László 2021-ben (is?) „különvélemények formájában” – kihasználva a szakmai kontroll részleges hiányát – a tudományosság erősen amortizálódott „köntösébe” bújtatva – a kádári megtorlás időszakára és a jelen korszakra, **Eörsi** szóhasználatával a „mintademokrácia” jellemzőit „összemosva” – emberi sorsokkal és életekkel „szép sikerrel kilincselte”, így a soha be nem gyógyuló sebeket gátlástalanul feltépve, az ezen ügyek kutatása és feldolgozása során szinte természetesen felmerülő kétségek ellenére, újra és újra ítéletet hirdet.

Teszi, teheti (?) ezt, talán a legfontosabb különbséget figyelmen kívül hagyva: az 1956-os, a politika által motivált megtorlás időszakában a letartóztatottak és a bíróság elé állított „makulátlan és nem makulátlan” vádlottak – közülük sajnos 225–230-an sikertelenül – az életükért is harcoltak.

¹⁴⁴ Uo. 290.

¹⁴⁵ Uo. 15.

¹⁴⁶ Uo.